

UiT Norges arktiske universitet

Det juridiske fakultet

Grenseoverskridende dødsbo

Norske domstolars internasjonale kompetanse ved dødsboskifte og arvetvist

Elisabeth Halle

Masteroppgave i rettsvitenskap JUR-3902 Desember 2020

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Hovedproblemstilling og aktualitet.....	1
1.2	Begrepsbruk	3
1.3	Rettskildebildet.....	4
1.3.1	Folkerettens betydning for norske domstolars internasjonale kompetanse	4
1.3.2	Anerkjennelse av fremmede staters rettsavgjørelser	7
1.3.3	Norske rettskilder med betydning for internasjonal domskompetanse ved skifte av dødsbo.....	8
2	Grunnleggende hensyn og prinsipper bak reglene om internasjonal jurisdiksjon	10
2.1	Folkerettens krav til tilknytning	10
2.2	Hensynet til sakens opplysning	10
2.3	Hensynet til sakens parter	11
2.4	Hensynet til forutberegnelighet.....	11
2.5	Hensynet til å unngå forum shopping	12
2.6	Prinsippet om skiftets enhet	12
2.7	Tilknytningskriteriene domisil, statsborgerskap og résidence habituelle	13
3	Oversikt over mulige rettsgrunnlag for jurisdiksjon i internasjonale arvesaker	17
3.1	Norske domstolars internordiske skiftekompetanse etter den nordiske dødsbokkonvensjonen	17
3.2	Norske domstolars internasjonale kompetanse etter tvisteloven § 4-3 (1).....	18
3.3	Norske domstolars internasjonale skiftekompetanse etter skifteloven § 8 andre ledd.	20
3.4	Nødkompetanse etter skifteloven § 8 femte ledd	21
3.5	Nærmere om domstolens kompetanse ved offentlig og privat skifte.....	22
3.5.1	Utgangspunktet etter skifteloven.....	22
3.5.2	Forskjell i domstolens kompetanse ved privat og offentlig skifte	23
4	Domisilprinsippet ved internasjonal skiftekompetanse.....	25

4.1	Bopelsbegrepet i tvisteloven i forhold til bopelsbegrepet i skifteloven § 8 andre ledd	25
4.2	Hvordan endres rettstilstanden ved ikrafttredelsen av arveloven 2019?	28
5	Nærmere om tilknytningskriteriet i tvisteloven § 4-3 (1)	31
5.1	Hva innebærer vilkåret om <i>tilstrekkelig tilknytning til Norge</i> ?	31
5.2	Luganokonvensjonens betydning for tilknytningsvurderingen	33
5.3	Er tvisteloven § 4-3 (1) en selvstendig hjemmel for jurisdiksjon?	35
6	Partsautonomi: valgfrie eller tvungne verneting ved skifte av dødsbo og arvetvister? ...	37
6.1	Åpner skifteloven for valg av kompetent skifterett?	37
6.2	Valgfrihet i nordisk dødsbokonvensjon	38
6.3	Valgfrihet ved tvist i privat skifte – tvisteloven § 4-5 (6)	38
6.4	Forum rei sitae: Hva gjelder for dødsboskifte og arvetvist om fast eiendom i utlandet?	39
7	Analyse av LB-2020-4041 og noen oppsummerende bemerkninger	42
7.1	Hvordan har lagmannsretten løst spørsmålet om norske domstolars kompetanse i en internasjonal arvetvist?	42
7.1.1	Oppsummering av saken	42
7.1.2	Mine vurderinger	43
7.2	Avsluttende bemerkninger om harmonisering med EU om jurisdiksjon, anerkjennelse og fullbyrding av fremmede staters avgjørelser for internasjonale dødsbo ..	47
	Kildeliste	49
	Lovgivning	49
	Norske lover	49
	Norske rundskriv	49
	Utenlandske lover	49
	Internasjonale rettskilder	49
	Internasjonale konvensjoner	49
	EU-regelverk	50

Lovforarbeider og andre offentlige publikasjoner	50
Domsregister	51
Høyesterett	51
Underrettsdommer.....	52
Litteratur.....	53
Fagbøker.....	53
Elektroniske lovkommentarer	53
Festskriftsartikler.....	54
Artikler og andre publikasjoner.....	54
Nettsted.....	55

1 Innledning

1.1 Hovedproblemstilling og aktualitet

Masteroppgavens overordnede tema er norske domstolers kompetanse ved internasjonale dødsbo, herunder norske domstolers skiftekompetanse og jurisdiksjon i internasjonale arvetvister. Dersom en norsk statsborger med fast bosted i utlandet dør i utlandet eller en utenlandsk statsborger med fast bosted i Norge dør i Norge, blir det spørsmål om hvilket land som har kompetanse til å behandle skifteoppgjøret etter avdøde. Spørsmålet om domskompetanse er også aktuelt i situasjoner hvor skifteoppgjøret foregår i et land, mens arvingene har verneting i et annet land og det oppstår tvist om booppgjøret mellom arvingene. I norsk skifterett skilles det mellom privat og offentlig skifte, noe som gir ulike utgangspunkt for domstolens kompetanse. Det er videre naturlig å belyse spørsmålet om arvingenes valgfrihet i spørsmålet om skiftekompetent domstol og ved verneting i arvetvist. Avslutningsvis analyserer jeg en nylig avsagt dom som reiser spørsmål om domstolens jurisdiksjon i en internasjonal arvetvist, og jeg drøfter behovet for harmonisering med EU i forbindelse med endringer i den kommende lov om arv og dødsboskifte¹ (heretter benevnt arveloven 2019), som trer i kraft 1.1.2021.

Oppgaven kan oppsummeres i følgende spørsmål:

Når har norske domstoler skiftekompetanse i internasjonale dødsbo?²

Når har norske domstoler kompetanse til å avgjøre internasjonale arvetvister?³

Kan arvingene velge verneting ved privat skifte av dødsbo og arvetvister?⁴

Er det behov i norsk rett for harmonisering av jurisdiksjon, anerkjennelse og fullbyrdelse av fremmede staters avgjørelser med EU-retten?⁵

Spørsmålet om jurisdiksjon, anerkjennelse og fullbyrdelse av fremmede staters avgjørelser er belyst i et europeisk perspektiv. De europeiske statene omfatter de landene vi geografisk sett er nærmest, og i lys av Norges deltakelse i EUs frie marked, er det et naturlig utgangspunkt. Oppgaven er videre avgrenset mot spørsmål om rettsvalg. Prinsipielt sett behandler spørsmålet

---

¹ Lov av 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte

² Se kapittel 3.1, 3.3, 3.4, 3.5, 4, 6.1 og 6.2

³ Se kapittel 3.3, 4.1, 5, 6.3, 6.4 og 7.1

⁴ Se kapittel 6

⁵ Se kapittel 7.2

om jurisdiksjon og spørsmålet om rettsvalg ulike problemstillinger og ulike regelsett. Uten en avgrensning ville temaet blitt for omfattende å behandle innenfor oppgavens rammer.

I en verden med økende globalisering og geografisk fleksibilitet, i forbindelse med blant annet studier, jobb og familieliv, reises det stadig spørsmål av internasjonal privatrettslig karakter.⁶ I 2017 innvandret det 258 783 personer fra EU/EØS, ekskludert Norden, til Norge.⁷ Tidligere var arbeidsinnvandringen til Norge kjennetegnet ved midlertidighet, men det er nå en tendens til at flere i denne gruppen etablerer seg permanent.⁸ Spørsmål om norske domstolars internasjonale kompetanse ved dødsboskifte og arvetvist, er derfor aktuelt. Arveloven 2019 regulerer noen av problemstillingene knyttet til skifte i internasjonale arveoppgjør, men dagens rettstilstand på skifterettens område, videreføres i stor grad.

Oppgavens tema er videre aktuelt fordi det i 2020 ble avsagt en dom i Borgarting lagmannsrett om hvorvidt norske domstoler hadde kompetanse i en tvist mellom arvinger i et privat skifte som foregikk i Sveits.⁹ Tvisten gjaldt gyldigheten av en testamentarisk disposisjon til fordel for avdødes tidligere arbeidsforbindelse. Spørsmålet for retten var om norske domstoler hadde kompetanse i saken etter skifteloven¹⁰ (heretter forkortet sl.) § 8 andre ledd eller tvisteloven¹¹ (heretter forkortet tvl.) § 4-3 (1). Avdøde var norsk statsborger, men hadde ikke domisil i Norge. Arvingene, med unntak av den tidligere arbeidsforbindelsen, hadde verneting i Oslo. Lagmannsretten kom frem til, i motsetning til tingretten, at norske domstoler har kompetanse til å behandle tvisten på bakgrunn av vernetingsreglene i tvisteloven. Dommen er anket, og Høyesterett har besluttet at den skal behandles i avdeling.¹² Ankebehandlingen er berammet til 26. og 27. januar 2021.¹³

I ovennevnte dom fra lagmannsretten problematiserte lagdommer Poulsen at lovgiver ikke i større grad hadde utredet spørsmålet om harmonisering av jurisdiksjonsspørsmålet med EUs arveforordning¹⁴ i arveloven 2019. Gjeldende rett, som i stor grad videreføres i arveloven 2019,

---

⁶ Prop. 107 L (2017–2018) Lov om arv og dødsboskifte pkt. 35.1 s. 263

⁷ Østby og Aalandslid, *Innvandring og innvandrere i Norden*, SSB Rapporter (2020), tabell 2.2 s. 12

⁸ Friberg, *Arbeidsmigrasjon*, FAFO-rapport (2016) s. 20

⁹ LB-2020-4041; se kapittel 7.1 for domsanalyse av LB-2020-4041

¹⁰ Lov av 21. februar 1930 om skifte

¹¹ Lov av 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister

¹² HR-2020-1460-U

¹³ Berammingsliste for norske domstoler <https://www.domstol.no/nar-gar-rettssaken/> (sist besøkt 7.12.2020)

¹⁴ Forordning (EU) nr. 650/2012 om kompetence, lovvalg, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsavgørelser vedrørende arv, og om accept og fuldbyrdelse af officielt bekræftede dokumenter

tilsier òg en annen løsnig enn etter den nordiske dødsbokkonvensjonen fra 1934¹⁵ som er harmonisert med EUs arveforordning.

1.2 Begrepsbruk

Internasjonal privatrett (heretter forkortet IPR) er en del av hvert lands interne rett, og omfatter spørsmål om rettsvalg, jurisdiksjon, anerkjennelse og fullbyrdelse av fremmede staters rettsavgjørelser.¹⁶ IPR gir anvisning på hvilket land som har myndighet til å avgjøre en internasjonal tvist og hvilket lands materielle rett som skal benyttes i privatrettslige saker med tilknytning til flere land.¹⁷

Internasjonal prosessrett er den del av IPR som omhandler et lands domstols internasjonale domskompetanse samt anerkjennelse og fullbyrdelse av fremmede staters rettsavgjørelser. Hvert land benytter sine interne prosessregler for å avgjøre om landets domstol har jurisdiksjon, dersom ikke annet er bestemt ved konvensjoner.¹⁸ I Norge reguleres dette hovedsakelig av tvisteloven og Luganokonvensjonen¹⁹, der denne kommer til anvendelse. Skifteloven inneholder en rekke prosessuelle regler, og er derfor en del av de norske prosessreglene.²⁰ Spørsmål om norske domstolars internasjonale kompetanse ved dødsboskifte og arvetvist, faller dermed inn under internasjonal prosessrett.

*Jurisdiksjon eller domsmyndighet*²¹ er den kompetanse domstolen har til å ta en sak under behandling. *Vernetig* benyttes i en internasjonal kontekst synonymt med jurisdiksjon eller domsmyndighet. I intern rett beskriver vernetig den domstol, blant landets domstoler, som er stedlig kompetent til å behandle saken.²² I denne oppgaven vil begrepene jurisdiksjon,

---

vedrørende arv og om indførelse af et europæisk arvebevis; se kapittel 1.3.1 om folkerettens betydning for norske domstolars internasjonale kompetanse

¹⁵ Konvensjon mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om arv og dødsboskifte, undertegnet i København den 19. november 1934; se kapittel 1.3.1 om folkerettens betydning for norske domstolars internasjonale kompetanse

¹⁶ Gaarder og Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett* (2000) s. 19 note 1; Cordero-Moss, *Internasjonal privatrett på formuerettens område* (2013) s. 20

¹⁷ Gaarder og Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett* (2000) s. 19

¹⁸ Gaarder og Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett* (2000) s. 45

¹⁹ Konvention om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsrettslige område, undertegnet i Lugano den 30. oktober 2007

²⁰ Lødrup, *Materiell skifterett* (1986) s. 20–21

²¹ Gisle, *Jusleksikon* (2010) s. 199

²² Skoghøy, *Tvisteløsning* (2017) s. 352 flg.; Gaarder og Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett* (2000) s. 45; Gisle, *Jusleksikon* (2010) s. 456

domsmyndighet og verneting brukes om domstolens internasjonale kompetanse til å avgjøre en tvist med tilknytning til flere land.

Med *skifte* menes oppgjør og fordeling av verdier i et bo.²³ Skiftebegrepet benyttes om både skifte av ektefellens fellesbo ved skilsmisse, om avdødes bo og ved konkurs. I det videre vil skiftebegrepet være forbeholdt skifte av dødsbo.

Etter norsk rett kan dødsboskiftet gjøres opp *privat eller offentlig*.²⁴ Et offentlig skifte foretas når ingen av arvingene påtar seg ansvaret for avdødes forpliktelser, jf. sl. § 78, eller det er bestemt i testament. I et offentlig skifte overtar domstolen ansvaret for å gjennomføre skiftet, og det oppnevnes en bobestyrer som forestår selve skiftet. I motsatt fall overtar arvingene ansvaret for en privat gjennomføring av skifteoppgjøret, og dermed ansvaret for avdødes forpliktelser.

Betegnelsen *internasjonalt dødsbo* brukes her for dødsbo hvor flere land må involveres i skifteoppgjøret, for eksempel hvis avdøde hadde fast bosted i et land, eiendom eller formue i et annet land og arvinger i et tredje land.

Begrepet *internasjonal arvetvist* brukes her om en tvist mellom arvinger i et internasjonalt dødsbo, for eksempel hvis skiftebehandlingen foregår i et land, mens tvist om arven stevnes for et annet lands domstol. Tvister for domstolen kan oppstå i både offentlig og privat skifte.

1.3 Rettskildebildet

1.3.1 Folkerettens betydning for norske domstolers internasjonale kompetanse

Norske domstolers kompetanse i internasjonale saker beror på en tolkning av norske rettsregler, men folkeretten setter en ytre ramme for handlingsrommet i nasjonal lovgivning.²⁵ Etter tvl. § 1-2 skal folkerettslige begrensninger og Norges traktatforpliktelser gå foran reglene i tvisteloven.

Folkerett kan defineres som rettsregler som regulerer forholdet mellom selvstendige stater.²⁶ Det er allment ansett at art. 38 i statuttene for den internasjonale domstol (ICJ)²⁷ gir uttrykk for

---

²³ Lødrup, *Materiell skifterett* (1986) s. 15

²⁴ Se kapittel 3.5 om domstolens kompetanse ved offentlig og privat skifte

²⁵ Nielsen, *International privat- og procesret* (1997) s. 6

²⁶ Ruud og Ulfstein, *Innføring i folkerett* (2011) s. 18

²⁷ Statute of the International Court of Justice (Vedtekter for Den internasjonale domstol), undertegnet i San Fransisco den 26. juni 1945

rettskildebildet for folkeretten.²⁸ Rettskilder for folkeretten er internasjonale overenskomster, internasjonal sedvane og alminnelige anerkjente rettsgrunnsetninger, subsidiært og med forbehold rettsavgjørelser og kvalifiserte forfatteres læresetninger, jf. art. 38 nr. 1 bokstav a–d.

Suverenitetsprinsippet er sentralt i folkeretten. I prinsippet ligger at alle stater er uavhengige og ikke kan underkastes andre staters lovgivning eller domsmyndighet uten samtykke.²⁹ Prinsippet får betydning for domstolens kompetanse, anerkjennelse og fullbyrdelse av fremmede staters domsavgjørelser. Folkeretten setter med andre ord ikke særlige krav til den internasjonale prosessretten nettopp fordi prosessuelle spørsmål skal behandles etter landets interne rettsregler. Den eneste føringen folkeretten legger for internasjonal prosessrett, er et krav om tilknytning mellom domstollandet og saksforholdet eller partene.³⁰

I lys av suverenitetsprinsippet vil det altså være et behov for å avgrense hvor langt statens autonomi går. For internasjonale saksforhold, herunder saker om arv og dødsbo, er det avgjørende for forutsigbarhet og effektivitet at statene utarbeider klare avtaler om domsmyndighet, anerkjennelse og fullbyrding av rettsavgjørelser. Norge er part i flere folkerettslige og bilaterale avtaler med betydning for internasjonal prosessrett. Både Luganokonvensjonen og den nordiske dødsbokkonvensjonen regulerer domsmyndighet, anerkjennelse og fullbyrdelse av domsavgjørelser, men kun sistnevnte har direkte betydning for arv og dødsboskifte.

Luganokonvensjonen gir uttrykk for den europeiske prosessretten.³¹ Konvensjonen er bygget etter samme modell som EUs forordning Brussel I³². Hensikten med Luganokonvensjonen er å harmonisere domskompetanse, anerkjennelse og fullbyrdelse av avgjørelser mellom EU og Norge, Sveits og Island. Luganokonvensjonen gjelder som norsk rett, jf. tvl. § 4-8.

I utgangspunktet gjelder ikke Luganokonvensjonen i saker om rettigheter «*som følge av ekteskap, testament og arv*», jf. art. 1 nr. 2 bokstav a. For fast eiendom i arveoppgjør er det likevel viktig å skille mellom tinglige og obligatoriske rettigheter. Det er kun «*fysiske personers rettslige status, rettsevne og handleevne*» som er unntatt konvensjonen, jf. art. 1 nr. 2 bokstav

---

²⁸ Ruud og Ulfstein, *Innføring i folkerett* (2011) s. 66

²⁹ Ruud og Ulfstein, *Innføring i folkerett* (2011) s. 21

³⁰ Nielsen, *Internasjonal privat- og procesret* (1997) s.10

³¹ Cordero-Moss, *Internasjonal privatrett på formuerettens område* (2013) s. 31

³² Rådets forordning (EF) nr. 44/2001 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område

a. Det betyr at rent tinglige spørsmål om fast eiendom faller inn under konvensjonens anvendelsesområde. For EUs medlemsstater gjelder EUs arveforordning om arv og dødsboskifte. Forordningen regulerer kompetanse, lovvalg, anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer, anerkjennelse og fullbyrdelse av bekreftede dokumenter i forbindelse med arv og skifteoppgjør og innføringen av et europeisk arvebevis.³³

EUs forordninger er ikke omfattet av EØS-avtalen, og har dermed ingen formell virkning for Norge. Likevel kan forordninger og avgjørelser fra EU-domstolen tillegges vekt på uklare rettsområder på grunn av det overordnede formålet med internasjonal privatrett om enhet mellom statene.³⁴ Høyesterett bemerker, blant annet i Rt. 2009 s. 1537 avsnitt 34, viktigheten av å harmonisere norsk IPR med EU-retten. Det må likevel understrekes at vekting av EUs rettskilder på arv- og skifterettens område kan stille seg noe annerledes enn innen formueretten.³⁵ Arv- og skifteretten bygger, i større grad enn formueretten, på hvert lands kultur og grunnleggende verdier. Dette kan ha betydning for hvor mye vekt som kan tillegges EUs forordninger og avgjørelser.

Den nordiske dødsbokkonvensjonen fra 1934 er en eldre, men stadig aktuell avtale, mellom Norge, Finland, Sverige, Danmark og Island. Konvensjonen regulerer kompetanse, lovvalg og gjennomføring av skifte samt anerkjennelse og fullbyrding av avgjørelser fra konvensjonslandene i spørsmål om arv og dødsboskifte. Konvensjonen ble endret i 2012, rett før EUs arveforordning ble vedtatt, slik at Sverige og Finland fremdeles kunne ta del i konvensjonen. Sverige og Finland er gitt et begrenset unntak fra EUs arveforordning i dens artikkel 75 (3). I praksis betyr det at reglene om dødsbobehandling i den nordiske dødsbokkonvensjonen fremdeles kan anvendes av Sverige og Finland.³⁶ Konvensjonen er dermed i stor grad harmonisert med EUs arveforordning.

Tilknytningskravet som er bestemmende for domskompetansen i den nordiske dødsbokkonvensjonen er *résidence habituelle*³⁷, jf. art. 19 første ledd. Det er landet avdøde var *bosatt i* som setter rammen for domskompetanse. Den nordiske dødsbokkonvensjonen bygger

---

³³ Et europeisk arvebevis er ifølge NOU 2014: 1 Ny Arvelov pkt. 22.2 s. 176 en felleseuropeisk skifteattest

³⁴ Se for eksempel Rt. 2001 s. 1006, Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandleren I Kabul) og Rt. 2011 s.531; Cordero-Moss, *Internasjonal privatrett på formuerettens område* (2013) s. 25 flg.

³⁵ Nesvik, *Forelesningsnotater i internasjonal privatrett* (2014) s. 15

³⁶ NOU 2014: 1 pkt. 22.2.1 note 4 s. 176

³⁷ Se kapittel 2.7 om domisil, statsborgerskap og *résidence habituelle*

videre på prinsippet om skiftets enhet, jf. art. 19 tredje ledd, jf. art. 20 og 21.³⁸ Dette innebærer at den domstol som har eller har hatt det administrative ansvaret for skiftet, også har kompetanse ved tvister mellom arvingene. Konvensjonen skiller ikke mellom privat og offentlig skifte.

I henhold til arveloven 1972³⁹ § 76 og sl. § 128 kan forholdet mellom statenes arv- og skiftelovgivning reguleres nærmere i avtaler mellom statene. Norge har per i dag ingen andre avtaler om skifterett enn den nordiske dødsbokkonvensjonen.⁴⁰ I skifteloven er det åpnet for at det *kan* vedtas at skiftet også omfatter utenlandsk formue. I arveloven 2019 § 82 videreføres regelen om at Norge *kan* inngå avtaler om internasjonal-privatrettslige regler på arv- og skifterettens område.

1.3.2 Anerkjennelse av fremmede staters rettsavgjørelser

Hovedregelen etter tvl. § 19-16 (1) er at utenlandske rettsavgjørelser utenfor Luganokonvensjonens område ikke har rettskraftsvirkninger i Norge.⁴¹ Det må fremgå av lov eller avtale hvis utenlandske avgjørelser skal anerkjennes og fullbyrdes i Norge. Skal norske domstolars avgjørelser anerkjennes og fullbyrdes i fremmede stater må det fremgå av det fremmede lands interne rett eller i konvensjoner mellom landene.⁴² Den nordiske dødsbokkonvensjon regulerer anerkjennelse av domsavgjørelser på konvensjonens område mellom de nordiske landene.⁴³ Utover forannevnte konvensjon finnes det ingen lovregler eller avtaler om anerkjennelse og fullbyrdelse av fremmede staters skifteavgjørelser i Norge.⁴⁴

Hvis en skifteavgjørelse fra en fremmed stat likevel skal anerkjennes, må dette forankres i ulovfestet rett. Dersom arvelateren var bosatt i utlandet er det antatt at skifteavgjørelser fra bostedslandet anerkjennes i Norge.⁴⁵ Dette vil gjelde hvis avdøde hadde aktiva i Norge, og det er behov for å overføre for eksempel eiendom til en eller flere av arvingene. Norske domstoler kan i tillegg anerkjenne en utenlandsk skifteattest hvis avdøde hadde domisil i Norge, men sterk

---

³⁸ Se kapittel 2.6 om skiftets enhet

³⁹ Lov av 3. mars 1972 nr. 5 om arv

⁴⁰ Prop. 107 L (2017–2018) pkt. 35.1 s. 263

⁴¹ Schei mfl., *Tvisteloven. Lovkommentar* til § 19-16 pkt. 1

⁴² Skoghøy, *Tvisteløsning* (2017) s. 85

⁴³ Se konvensjonens art. 27

⁴⁴ NOU 2007: 16 Ny skiftelovgivning pkt. 18.2.3 s. 166

⁴⁵ NOU 2007: 16 pkt. 18.2.3 s. 166; Gaarder og Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett* (2000) s. 222

tilknytning til et annet land.⁴⁶ En anerkjennelse vil gjelde hvis ingen har krevd privat eller offentlig skifte i Norge innen 60 dager etter dødsfallet, jf. sl. § 81.

Det gjelder likevel en begrensning ved at utenlandske skifteoppgjør ikke anerkjennes dersom de strider mot vesentlige rettsgrunnsetninger i norsk rett.⁴⁷ Ordre public-forbehold er en sikkerhetsventil i IPR som er nødvendig på områder hvor det er sedvane for å anerkjenne og fullbyrde fremmede staters rettsavgjørelser.⁴⁸ På den måten kan man luke ut utenlandske avgjørelser som kan virke støtende etter norsk rett, for eksempel dersom det kun er eldste sønn som har rett på arv.

1.3.3 Norske rettskilder med betydning for internasjonal domskompetanse ved skifte av dødsbo

Norsk domsmyndighet reguleres av tvl. § 4-3 til § 4-8 og internasjonale konvensjoner såfremt vernetingsreglene ikke reguleres av spesiallovgivning.⁴⁹ Saksforhold med internasjonale elementer kan kun anlegges i Norge når saken har *tilstrekkelig tilknytning* til Norge, jf. tvl. § 4-3 (1). Ved avgjørelsen av om en sak har tilstrekkelig tilknytning har de øvrige vernetingsbestemmelsene betydning.⁵⁰

Hovedregelen om vernetingsreglene i tvisteloven er at saker skal anlegges ved saksøktens alminnelige vernetingsregler, jf. § 4-4. Det alminnelige vernetingsreglene for fysiske personer er tilknyttet saksøktens bopel.⁵¹ Dersom det skal anlegges sak ved et annet vernetingsregler må det foreligge en særlig hjemmel for det eller det må foreligge en avtale mellom partene. Vernetingsreglene i tvisteloven er i stor grad harmonisert med Luganokonvensjonen, og konvensjonen ble tatt i betraktning ved utarbeidelse av reglene.⁵² For å forenkle de norske reglene er det ikke en full harmonisering mellom regelsettene, men hvis det oppstår motstrid går konvensjonen foran som *lex specialis*.⁵³

I tvl. § 4-5 (6), tidligere tvistemålsloven⁵⁴ (heretter forkortet tvml.) § 30, er det en spesialbestemmelse som åpner for at sak mot arvinger kan anlegges ved avdødes siste

---

⁴⁶ NOU 2007: 16 pkt. 18.2.3 s. 167

⁴⁷ Prop. 107 L (2017–2018) pkt. 35.5 s. 270

⁴⁸ Cordero-Moss, *Internasjonal privatrett på formuerettens område* (2013) s. 162

⁴⁹ Skoghøy, *Tvisteløsning* (2017) s. 55–64

⁵⁰ Skoghøy, *Tvisteløsning* (2017) s. 56; se kapittel 5 om tilknytningskriteriet i tvl. § 4-3 (1)

⁵¹ Se kapittel 4.1 om bopelsbegrepet i tvisteloven i forhold til bopelsbegrepet i skifteloven

⁵² Schei mfl., *Tvisteloven. Lovkommentar* til tvl. § 4-3 pkt. 13

⁵³ Rt. 1996 s. 25; tvl. § 1-2

⁵⁴ Lov av 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål

alminnelige vernetting dersom skiftet ikke er avsluttet, boet er under offentlig skiftebehandling eller det er mindre enn 6 måneder siden dødsfallet.⁵⁵

Skifteloven regulerer skifte- og dødsbobehandling. Skifteloven har i utgangspunktet kun betydning for forholdet mellom norske rettskretser.⁵⁶ Likevel gir sl. § 8 uttrykk for et prinsipp som er av betydning i internasjonal privatrett.⁵⁷ Domisilprinsippet er avgjørende for hvilken domstol som har kompetanse til å behandle skiftet, sml. sl. § 8 andre ledd. Bostedsbegrepet i tvl. § 4-4 bygger tilsvarende på et domisilprinsipp.⁵⁸

Rettskildebildet for norsk internasjonal skiftekompetanse er noe magert.⁵⁹ På skifterettens område finnes det som nevnt ingen lov som direkte hjemler norske domstolers internasjonale skiftekompetanse.

Den 1. januar 2021 trer arveloven 2019 i kraft samtidig som arveloven 1972 og skifteloven opphører. De nye reglene i arveloven 2019 viderefører i stor grad gjeldende rett, men ved internasjonale dødsboskifter erstattes tilknytningskriteriet domisil med résidence habituelle/vanlig bosted, jf. arveloven 2019 § 85 om skiftebehandling i Norge.⁶⁰ Det er videre presisert at domstolens stedlige kompetanse i skiftesaker følger av vernetingsbestemmelsen i tvl. § 4-4, jf. arveloven 2019 § 84 første ledd. Forarbeidene⁶¹ til arveloven 2019 er derfor av stor interesse for nærværende oppgave.

---

⁵⁵ Se kapittel 6.3 om valgfrihet ved tvist i privat skifte

⁵⁶ Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 436

⁵⁷ Se blant annet Rt. 1931 s. 931, Rt. 1999 s. 1333, Rt. 2010 s. 488 avsnitt 19 og 20.

⁵⁸ Schei mfl., *Tvisteloven. Lovkommentar* til tvl. § 4-4 pkt. 2

⁵⁹ Nesvik, *Forelesningsnotater i internasjonal privatrett* (2014) s. 9

⁶⁰ Se kapittel 1.3.1 om folkerettens betydning for norske domstolers internasjonale kompetanse og kapittel 3.1 om norske domstolers internordiske skiftekompetanse

⁶¹ NOU 2007: 16 Ny skiftelovgivning; NOU 2014: 1 Ny arvelov; Prop. 107 L (2017–2018) Lov om arv og dødsboskifte

2 Grunnleggende hensyn og prinsipper bak reglene om internasjonal jurisdiksjon

2.1 Folkerettens krav til tilknytning

Tilknytning er, som nevnt i kapittel 1.3.1, det eneste kravet folkeretten setter til internasjonal prosessrett.⁶² I tvisteloven kommer dette kravet til uttrykk i § 4-3 (1) ved ordlyden «*tilstrekkelig tilknytning til Norge*».⁶³ Utgangspunktet for IPR er å finne den regel som gjør at saken behandles der den har en naturlig tilknytning.⁶⁴ Tvistelovutvalget uttalte at det ved vurdering av om norske domstoler har internasjonal kompetanse i en sak, ikke er et krav om at saken har sterkest tilknytning til Norge.⁶⁵ Har saken sterkere tilknytning til et annet land, sammen med en mer løs tilknytning til Norge, kan det tilsi at norske domstoler burde avvise saken.

Hva som knytter en person til et land kan være bosted, fast eiendom, statsborgerskap, arbeidsforhold, familie eller andre forhold.⁶⁶ Dersom jurisdiksjonsspørsmålet ikke er avgjort i lov eller konvensjon må det gjøres en helhetlig vurdering for å fastslå hvilket land som har tilknytning i den spesifikke saken. Å anlegge en sak der den har tilknytning bevarer hensynet til sakens opplysning og sakens parter, i tillegg til å ta hensyn til prosessøkonomi og forutberegnelighet.

2.2 Hensynet til sakens opplysning

Hensynet til sakens opplysning vil si at saken bør behandles der hvor saken kan opplyses på best mulig måte. Det å få belyst sakens faktum, kan være av avgjørende betydning for det utfallet saken får i domstolen.

En grunnleggende målsetning i norsk sivilprosess er den materielle sannhets prinsipp.⁶⁷ Det vil øke muligheten for et materielt riktig resultat hvis saken er tilstrekkelig opplyst. Dokumentbevis og vitneforklaringer er viktige elementer i en sak. Hensynet til sakens opplysning tilsier at saken bør føres i det landet hvor mulighetene til å opplyse saken er best.

---

⁶² Se kapittel 1.3.1 om folkerettens betydning for norske domstolers internasjonale kompetanse

⁶³ Se kapittel 3.2 om om norske domstolers internasjonale kompetanse etter tvisteloven § 4-3 (1) og kapittel 5 om tilknytningskriteriet i tvisteloven § 4-3 (1)

⁶⁴ Nielsen, *International privat- og procesret* (1997) s. 8

⁶⁵ NOU 2001: 32 Rett på sak bind B pkt. 4.5 s. 693

⁶⁶ Se kapittel 2.7 om domisil, statsborgerskap og résidence habituelle, kapittel 4 om domisilprinsippet ved internasjonal skiftekompetanse og kapittel 5 om tilknytningskriteriet i tvisteloven § 4-3 (1)

⁶⁷ Skoghøy, *Tvisteløsning* (2017) s. 544

Det blir vanskeligere for norske domstoler å undersøke saken fullt ut dersom sakskomplekset har liten tilknytning til Norge. Dette påvirker også hensynet til effektivitet og det prosessøkonomiske aspektet. Når en norsk domstol skal behandle en sak hvor dokumenter, litteratur og vitneutsagn må oversettes og vitner må reise langt for å delta vil det føre til at sakskostnadene øker og effektiviteten synker.

2.3 Hensynet til sakens parter

Hensynet til sakens parter baserer seg på at saksgangen ikke skal være mer belastende enn nødvendig. Dette gjør seg spesielt gjeldende i internasjonale tvister hvor man risikerer å måtte reise til et annet land for å gjennomføre rettssaken, herunder å prosedere på et annet språk og etter andre prosessregler enn i Norge. Etter tvisteloven skal en sak anlegges ved saksøktes alminnelige verneting. Dette er av hensyn til at saksøkte sjelden har kontroll på når og om en sak anlegges for domstolene.

Nært knyttet til hensynet til sakens parter er likebehandlingsprinsippet. Prinsippet er et av flere som springer ut av den grunnleggende rettigheten om en rettferdig rettergang.⁶⁸ Likebehandlingsprinsippet går ut på at begge parter skal være utrustet med de samme mulighetene til å fremlegge sin side av saken. Hvis partene bor i forskjellige land vil dette prinsippet være vanskelig å utøve fullt ut: Det vil være enklere for personen bosatt i landet saken behandles, enn for den andre parten. Den tilreisende må i tillegg følge saken på et annet språk, og rettssystemet kan være helt ukjent for vedkommende.

2.4 Hensynet til forutberegnelighet

Forutberegnelighet er et av hovedhensynene innen prosessretten, og har en nær kobling til den enkeltes rettsikkerhet. Klare vernetingsregler gjør det enklere for borgerne å forutsi sin rettsstilling og innrette seg deretter. Klarhet vil videre føre til rimeligere og mer effektive rettsprosesser ved at saken oftere anlegges ved rett instans.

De samme hensynene bør gjelde for saker av internasjonal karakter. Borgerne bør enkelt finne svaret på hvilket lands domstol som har myndighet i saken. Når en norsk statsborger flytter til et annet land, bør det være enkelt for vedkommende, og arvingene, å forutsi hvilket land som

---

⁶⁸ Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) art. 6, internasjonal konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) art. 14, Grunnloven § 95 og § 96 andre ledd

har skiftekompetanse om vedkommende dør under oppholdet, og hva som skjer med fast eiendom og løsøre både i Norge og i bostedslandet.

Hensynet er viktig for alle parter i et dødsbo. For avdøde vil det være av betydning hvis vedkommende har preferanser på hvilket land som skal forestå skiftet. For arvingene er det av betydning for hvor de eventuelt skal anlegge sak og etter hvilke prosessuelle regler boet blir skiftet, herunder privat eller offentlig skifte dersom det skiftekompetente landet benytter slike ordninger. For kreditorer er det av betydning for hvilket land de skal melde sine krav i boet.

2.5 Hensynet til å unngå forum shopping

I saker med internasjonale momenter kan det være flere land som har domsmyndighet til å behandle saken. I slike tilfeller vil en part ha insentiv til å velge å anlegge sak i det landet som gir best resultat for seg, uavhengig av sakens tilknytning til det valgte landet.⁶⁹ For eksempel kan en skyldner velge å anlegge søksmål om en fordring i et land med kortere foreldelsesfrist. Dette vil gi skyldneren en fordel ved at vedkommende ikke kan pålegges å tilbakebetale en foreldet fordring. Det er dette som er forum shopping.

Forum shopping kan føre til rettsusikkerhet og svekket forutberegnelighet. I både Luganokonvensjonen og Brussel I-forordningen er forum shopping forsøkt begrenset, men muligheten til å velge verneting er til stede for de alternativer som oppstilles i konvensjonen og forordningen.⁷⁰ Utenfor EØS-samarbeidet har ikke Norge avtaler som forhindrer forum shopping, slik at det kun begrenses av hvert lands egne regler.⁷¹

2.6 Prinsippet om skiftets enhet

Prinsippet om skiftets enhet er grunnleggende i norsk skifterett, og går ut på at hele skiftet skal behandles i samme land uavhengig av hvor eiendelene befinner seg.⁷² Prinsippet er ikke lovfestet, men det er sikker rett at det gjelder et enhetsprinsipp i norsk rett.⁷³ Skiftets enhet er et prosessuelt prinsipp. For rettsvalg finnes det en tilsvarende løsning som det er nødvendig å belyse når man taler om skiftets enhet, fordi det har betydning for rettsvalget ved skifte av

---

⁶⁹ Cordero-Moss, *Internasjonal privatrett på formuerettens område* (2013) s. 21

⁷⁰ For eksempel oppfylleelsesverneting, sml. Luganokonvensjonen art. 2 og art. 5 nr. 1; se Cordero-Moss, *Internasjonal privatrett på formuerettens område* (2013) s. 21

⁷¹ Cordero-Moss, *Internasjonal privatrett på formuerettens område* (2013) s. 22

⁷² Frantzen, *Arveoppgjør ved internasjonale ekteskap* (2002) s. 373 og Gaarder og Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett* (2000) s. 222

⁷³ NOU 2007: 16 pkt. 18.2.2 s. 166

eiendeler i utlandet. Universalsuksesjonsprinsippet vil si at hele boet behandles etter de samme lands rettsregler uavhengig av hvilket land eiendelen befinner seg i.⁷⁴ Motsatt av universalsuksesjon er territorialprinsippet.⁷⁵ Det betyr at hvis for eksempel fast eiendom befinner seg i et annet land enn det skiftekompetente landet, anser beliggenhetslandet seg skiftekompetent. Såkalt territorial skiftebehandling forekommer også for annen aktiva enn fast eiendom, slik som bankinnskudd, verdipapirer og løsøre.⁷⁶

At hele boet skiftes under ett, er sjelden et problem i skifter som kun foregår i Norge uten internasjonale elementer. Problemet oppstår gjerne når boet omfatter eiendom eller andre formuesgoder i land som anser seg skiftekompetente for aktiva som befinner seg der, eller i situasjoner hvor både statsborger- og domisillandet anser seg skiftekompetent. Konsekvensen av foranstående problemer er at flere stater kan ha kompetanse i det samme dødsboet. Dette kan føre til motstridende skifteoppgjør.⁷⁷ Dersom det ikke foreligger noen avtale mellom Norge og det aktuelle landet, er det ikke gitt at norske domstolars skifteavgjørelser blir anerkjent.⁷⁸ Avtaler mellom land om domskompetanse, anerkjennelse og fullbyrdelse kan sikre forutberegnelighet og større grad av klarhet i prosessuelle spørsmål.

2.7 Tilknytningskriteriene domisil, statsborgerskap og résidence habituelle

Domisil, statsborgerskap og résidence habituelle er uttrykk for ulike tilknytningskriteriet som vektlegges for å bestemme hvilket land en person har sterkest tilknytning til. At saken har tilstrekkelig tilknytning bidrar i større grad til å ivareta hensynet til sakens opplysning, til sakens parter og til forutberegnelighet. Hvilket land en person har sterkest tilknytning til er også uttrykk for en sentral lovvalgsregel innen IPR, men tilknytningskriteriet får òg betydning for domstolens jurisdiksjon i internasjonale saker.⁷⁹ Norge har tradisjonelt brukt tilknytningen domisil, mens Sverige tidligere benyttet statsborgerskap.⁸⁰ En slags mellomløsning mellom

---

⁷⁴ Nielsen, *International privat- og procesret* (1997) s. 275

⁷⁵ Gaarder og Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett* (2000) s. 222 note 3 sml. NOU 2007: 16 pkt. 18.2.2 s. 165–166

⁷⁶ Gaarder og Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett* (2000) s. 222 note 3 sml. *ibid.* s. 285

⁷⁷ Nielsen, *International privat- og procesret* (1997) s. 275; NOU 2007: 16 pkt. 18.2.2 s. 165–166

⁷⁸ Frantzen, *Arveoppgjør ved internasjonale ekteskap* (2002) s. 374; NOU 2007: 16 pkt. 18.2.2. s. 165–166; se kapittel 1.3.2 om anerkjennelse av fremmede staters rettsavgjørelser

⁷⁹ Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 47; Nesvik, *Forelesningsnotater i internasjonal privatrett* (2014) s. 20

⁸⁰ Frantzen, *Arveoppgjør ved internasjonale ekteskap* (2002) s. 165, NOU 2007: 16 pkt. 18.2.2 s. 165–166 sml. NOU 2014: 1 pkt. 22.2.2 s. 178

statsborgerskap og domisil er *résidence habituelle*. Det synes å være enighet om at *résidence habituelle* skal oversettes til vanlig bosted på norsk.⁸¹ I nyere Haag-konvensjoner og EU-forordninger benyttes vanlig bosted som det sentrale tilknytningskriteriet.⁸² Hvilket prinsipp et land benytter er av betydning når man skal vurdere hvilket land som har domskompetanse, blant annet i skiftespørsmål.

Domisilprinsippet går ut på at det er rettsreglene i landet hvor personen har sin bopel, som er utgangspunktet ved løsning av konflikter av personlig karakter. Bopelsbegrepet er territorialt og uavhengig av statsborgerskap. Det er ansett som sikker sedvane at norsk IPR bygger på domisilprinsippet.⁸³ Hva som ligger i begrepet *domisil* varierer noe ut fra hvilket rettsområde man er på.⁸⁴ I norsk internasjonal privatrett har begrepet tradisjonelt inneholdt et element av fysisk tilstedeværelse og et element av intensjonen om å bli værende.⁸⁵

Prinsippet har ingen direkte forankring i norsk lov, men flere lovbestemmelser gir uttrykk for domisilprinsippet, slik som sl. § 8 andre ledd.⁸⁶ Høyesterett har òg forutsatt at det eksisterer et domisilprinsipp i norsk skifterett.⁸⁷ Selv om flere bestemmelser bygger på domisilprinsippet, vil for eksempel vurderingen av bopelsbegrepet i tvisteloven avvike noe fra vurderingen av om en person anses å ha domisil i landet.⁸⁸ Ved fastsettelsen av saksøktes vernetings er det avgjørende hvor vedkommende bor og at oppholdet er av en viss varighet. Vernetingsvurderingen må ses i sammenheng med hensynet til saksøkte slik at saken ikke blir unødig belastende for vedkommende.⁸⁹

Ved vurderingen av om en person anses å ha domisil i landet kreves det, i tillegg til kriteriene om opphold og varighet, en intensjon om å bli værende i landet.⁹⁰ Bakgrunnen for at det kreves mer for å fastslå domisil, er at det har større konsekvenser for personen om vedkommende skal

---

⁸¹ Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 103 sml. NOU 2007: 16 pkt. 18.3.1 s. 168 og NOU 2014: 1 pkt. 22.1.3 s. 175–176

⁸² NOU 2014: 1 pkt. 22.1.3 s. 175

⁸³ Se blant annet Rt. 1931 s. 931, Gaarder og Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett* (2000) s. 134, Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 61 og Frantzen, *Arveoppgjør ved internasjonale ekteskap* (2002) s. 168

⁸⁴ Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 55

⁸⁵ Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 69

⁸⁶ Se kapittel 3.3 om norske domstolars internasjonale skiftekompetanse etter skifteloven § 8 andre ledd

⁸⁷ Se Rt. 1931 s. 931 og Rt. 1999 s. 1333

⁸⁸ NOU 2007: 16 pkt. 18.2.1 s. 164–165

⁸⁹ Skoghøy, *Tvisteløsning* (2017) s. 354

⁹⁰ Se Rt. 1988 s. 1110 og HR-2014-1073-U

underlegges et annet lands rett enn hvilket verneing som er rett ved søksmål. Dette har sammenheng med at det, blant annet av hensyn til kreditorene, skal være vanskelig å flykte fra forpliktelsene sine.

I utgangspunktet kan man derfor ha prosessuelt verneing i flere land og flere områder samtidig, mens man sjelden har domisil i flere land samtidig. Intensjonsmomentet begrenser muligheten til å ha domisil i flere land på samme tid, men dette blir satt på spissen hvis man bor halve året i Spania og halve året i Norge. Dersom man har tilnærmet lik tilknytning til begge steder kan begge steder være rett verneing, men som oftest vil det i en helhetsvurdering avgjøres hvilket land man har domisil i.⁹¹

En motsetning til domisilprinsippet er *statsborgerprinsippet*. En persons statsborgerskap er bestemmende for hvilket lands rett som skal legges til grunn ved saker med tilknytning til flere stater.⁹² Det er enkelt å fastsette om man har statsborgerskap i et land eller ikke, og hvert land har faste kriterier for statsborgerskap. Hvis en person har dobbelt statsborgerskap, vil det være det *effektive statsborgerskapet* som er avgjørende.⁹³ Med effektivt statsborgerskap menes det landet personen har nærmest tilknytning til.

For begrepet *résidence habituelle eller vanlig bosted* finnes det ingen legaldefinisjon. EU har forsøkt å uniformere begrepet, men arbeidet har ikke brakt resultater.⁹⁴ Det naturlige vil være at innholdet, i likhet med domisil, varierer noe ut fra hvilket rettsområde man er på og hvor inngripende rettsakten er. For internasjonal prosess bør begrepet inneholde en så klar definisjon at det sikrer forutberegnelighet. I Sveits er begrepet legaldefinert som «*den stat man i lengre tid lever, selv om denne på forhånd er tidsbegrenset*».⁹⁵

Tilknytningskriteriet vanlig bosted baserer seg etter den sveitsiske definisjonen kun på hvor personen faktisk bor. Intensjonsmomentet og statsborgerskapet er uten betydning. Vanlig

---

⁹¹ Frantzen, *Arveoppgjør ved internasjonale ekteskap* (2002) s. 177 flg.; Gaarder og Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett* (2000) s. 133

⁹² Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 47

⁹³ Frantzen, *Arveoppgjør ved internasjonale ekteskap* (2002) s. 168

⁹⁴ Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 96; Prop. 107 L (2017–2018) pkt. 35.2.5 s. 265

⁹⁵ Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 98, hans oversettelse av den sveitsiske lovtekst sml. Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht vom 18. Dezember 1987 (IPRG) art. 20: «*Im Sinne dieses Gesetzes hat eine natürliche Person; ...b) ihren gewöhnlichen Aufenthalt in dem Staat, in dem sie während längerer Zeit lebt, selbst wenn diese Zeit zum vornherein befristet ist.*» (Dagens ordlyd er lik den Thue oversatte i 2002).

bosted synes dermed å være en betegnelse som gir mer fleksibilitet ved at det skal mindre til for å anses å ha vanlig bosted et sted enn det skal for å ha ervervet domisil i et nytt land.

Det har vært ulike oppfatninger blant nordiske teoretikere om hvorvidt det er en forskjell mellom domisil og vanlig bosted. Gaarder/Lundgaard, Rognlien og Philip hevder at det ikke er noen vesentlig forskjell mellom begrepene.⁹⁶ Utenfor Norden er forståelsen en annen. I Sveits, hvor de har legaldefinisjoner av både domisil og vanlig bosted, er det klart at forskjellen ligger i utelatelsen av intensjonsmomentet i forståelsen av vanlig bosted. Vanlig bosted ses på som et faktisk begrep, mens domisil er et rettslig begrep.⁹⁷ Denne oppfatningen deles av blant annet England og Frankrike. Nettopp det at vanlig bosted ble innført som en forenkling av domisil taler mot at begrepene skal forstås likt.⁹⁸

I forarbeidene til lov om forsvunne personer står det at vanlig bosted skal avgjøres etter en «konkret og samla vurdering av ulike omstende».⁹⁹ Vurderingen tar utgangspunkt i hvor personen «har sentrum for livsinteressene sine».¹⁰⁰ Det er personens faktiske bosted som er av relevans, og momenter som oppholdets varighet og tilknytning er aktuelle i tillegg til fast arbeid og familiære forhold. Etter min vurdering er det nærliggende å anta at vurderingen skal gjøres ut fra tilsvarende momenter i forbindelse med skifte av dødsbo.

---

⁹⁶ Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 97

⁹⁷ Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 99

⁹⁸ Se kapittel 2.7 om domisil, statsborgerskap og résidence habituelle

⁹⁹ Prop. 18 L (2014–2015) Kapittel 6 under merknad til § 2

¹⁰⁰ Prop. 18 L (2014–2015) Kapittel 6 under merknad til § 2

3 Oversikt over mulige rettsgrunnlag for jurisdiksjon i internasjonale arvesaker

3.1 Norske domstolers internordiske skiftekompetanse etter den nordiske dødsbokonvensjonen

Den nordiske dødsbokonvensjonen av 1934¹⁰¹ kommer til anvendelse når en nordisk statsborger er *bosatt* i et annet nordisk land og dør, jf. art. 1. Det er dermed to kumulative vilkår som må være oppfylt: Avdøde må være statsborger i et av konvensjonslandene og være bosatt i et annet konvensjonsland på dødstidspunktet.

Konvensjonen har vært viktig for å skape klare regler om jurisdiksjon i en situasjon hvor Sverige og Finland tradisjonelt har hatt statsborgerprinsippet, mens Norge, Danmark og Island har benyttet domisil som tilknytningskriterium.¹⁰²

Tilknytningskriteriet i den nordiske dødsbokonvensjonen var tidligere domisilprinsippet, jf. art. 2, art. 8 flg. og art 19 flg. Konvensjonens ordlyd *bosatt* skulle forstås som avdødes domisil¹⁰³, men etter revideringen i 2012 skal begrepet forstås som avdødes vanlige bosted, slik at konvensjonen er i tråd med EUs arveforordning.¹⁰⁴ Dermed er det ikke lenger bestemmende for domstolens jurisdiksjon hvor avdøde hadde domisil, men hvor vedkommende hadde sitt vanlige bosted.

I den nordiske dødsbokonvensjonen skilles det ikke mellom privat og offentlig skifte. Det betyr at ved skifte som omfattes av konvensjonen så vil norske domstoler ha kompetanse som tilsvarer den for offentlig skifte etter skifteloven.¹⁰⁵ Det fremgår ikke uttrykkelig at det lands domstol som har jurisdiksjon har enekompetanse. Av konvensjonens art. 27 kan det dog tolkes dithen, ettersom avgjørelser truffet av en domstol som er kompetent i henhold til art. 19 er bindende for de andre statene.¹⁰⁶ Denne løsning vil være i tråd med hensynet til skiftets enhet. Etter konvensjonens art. 21 første ledd har det skiftekompetente land jurisdiksjon ved tvist mellom arvingene, og etter art. 19 tredje ledd omfatter domstolens kompetanse også formue i kontraherende stater.

---

¹⁰¹ Se kapittel 1.3.1 om folkerettens betydning for norske domstolers internasjonale kompetanse

¹⁰² Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 565

¹⁰³ Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 567; Nielsen, *International privat- og procesret* (1997) s. 284

¹⁰⁴ Prop. 107 L (2017–2018) pkt. 35.2.1 s. 263

¹⁰⁵ Se kapittel 3.5 om domstolens kompetanse ved offentlig og privat skifte

¹⁰⁶ Nielsen, *International privat- og procesret* (1997) s. 285

Løsningen etter nordisk dødsbokkonvensjon skiller seg dermed fra løsningen etter skifteloven.¹⁰⁷ Hovedforskjellene er tilknytningskriteriet og hva jurisdiksjonen omfatter. Tilknytningskriteriet vil harmoniseres når arveloven 2019 trer i kraft. Etter gjeldende rett vil domstolens kompetanse etter nordisk dødsbokkonvensjon være utvidet i forhold til skifteloven. Den utvidede kompetansen gjelder særlig i forhold til privat skifte av dødsbo, og denne forskjellen videreføres i arveloven 2019.

3.2 Norske domstolers internasjonale kompetanse etter tvisteloven § 4-3 (1)

Tvisteloven § 4-3 (1) regulerer verneting i internasjonale tvister for saker som faller utenfor Luganokonvensjonen¹⁰⁸ og ikke avgjøres av vernetingsbestemmelser i spesiallovgivning. Bestemmelsen lyder slik:

«Tvister i internasjonale forhold kan bare anlegges for norske domstoler når saksforholdet har tilstrekkelig tilknytning til Norge»

Vurderingstemaet i § 4-3 (1) er hvorvidt saken har *tilstrekkelig tilknytning til Norge*. Ordlyden peker på at tilknytningen må være av en viss grad før norske domstoler har kompetanse til å behandle saken. Dette samsvarer med tilknytningskravet etter folkeretten.¹⁰⁹ Bestemmelsens ordlyd kan videre tolkes i flere retninger. For det første kan bestemmelsen tolkes som en selvstendig hjemmel for jurisdiksjon i internasjonale saker. For det andre kan bestemmelsen tolkes som en *sikkerhetsventil* ved siden av et særlig grunnlag for verneting i Norge.¹¹⁰

En naturlig forståelse av ordlyden «*tilstrekkelig tilknytning til Norge*» er at saken må ha en relasjon til Norge. Hva som er «*tilstrekkelig*» gir grunnlag for en videre tolkning, men det naturlige er å forstå ordlyden som en nedre grense for hva som er forsvarlig for norske domstoler å behandle etter det folkerettslige kravet om tilknytning. Samtidig sier ikke bestemmelsen noe om at tilknytningen til Norge må være sterkest. Ifølge forarbeidene skal momenter slik som lovvalg, behov for å få avgjort saken i Norge og særlige forhold ved saken, få betydning ved vurderingen av om saken har tilstrekkelig tilknytning til Norge.¹¹¹ I tillegg til

---

¹⁰⁷ Se kapittel 3.3 om norske domstolers internasjonale skiftekompetanse etter skifteloven § 8 andre ledd

¹⁰⁸ Jf. tvl. § 4-8

¹⁰⁹ Se kapittel 2.1 om folkerettens krav til tilknytning

¹¹⁰ Se kapittel 5.3 om tvl. § 4-3 (1) er en selvstendig hjemmel

¹¹¹ NOU 2001: 32 B pkt. § 4-2 Internasjonalt verneting s. 692 flg.

de momenter forarbeidene lister opp, vil det være naturlig å vurdere hensynet til sakens parter og sakens opplysning. Det er som nevnt ikke noe krav i bestemmelsen om at tilknytningen må være sterkest til Norge. Hvor sakens parter har bopel og hvor saksforholdet utspiller seg bør få betydning ved vurderingen. Tilknytningskriteriet gjennomgås mer inngående i kapittel 5.1.

Internasjonale forhold er ikke definert i loven eller i forarbeidene, men en naturlig forståelse tilsier at saksforholdet må ha tilknytning til en annen stat. Det kan være naturlig å se tvl. § 4-3 (1) som en selvstendig hjemmel for internasjonalt vernetting, men fordi en sak *bare* kan anlegges dersom tilknytningen til Norge er sterk nok, peker det på at bestemmelsen må forstås som en *sikkerhetsventil*.¹¹² En slik sikkerhetsventil kan være nødvendig for tilfeller hvor det kan bevises vernetting her i landet, men hvor saksforholdet ikke har tilstrekkelig tilknytning til Norge. I Rt. 1998 s. 1647 (Operafjell) var det klart at det kunne bevises vernetting i Norge, men fordi saken utover vernettinget hadde få og svake tilknytningsmomenter, kom Høyesterett til at saken samlet sett ikke hadde tilstrekkelig tilknytning.¹¹³ Spørsmålet om tilknytning reises også i LB-2020-4041 hvor arvingene har vernetting i Norge, men hvor saken gjelder gyldigheten av et testament i et sveitsisk skifteoppgjør. Sveitsiske domstoler har allerede avgjort spørsmålet etter norsk rett, men på grunn av manglende avtale om anerkjennelse og fullbyrdelse av fremmede staters avgjørelser, skal saken behandles på ny i Norge dersom prosessforutsetningene er oppfylt. Tingretten avviste saken på grunn av manglende norsk domsmyndighet etter tvl. § 4-7 (3), mens lagmannsretten var av en annen oppfatning.¹¹⁴

Det er noe uenighet blant norske teoretikere om tvl. § 4-3 (1) skal forstås som en selvstendig hjemmel, samt hvordan bestemmelsen i den forbindelse skal tolkes i forhold til Luganokonvensjonen. Denne diskusjonen gjennomgås inngående i kapittel 5.2. Tvistemålsutvalget har gitt uttalelser som støtter synet på at bestemmelsen er en selvstendig hjemmel. Samtidig uttaler utvalget at bestemmelsen ikke sier noe mer enn gjeldende rett, men «klargjør dette i lovtteksts form».¹¹⁵ Tvistemålsloven hadde ingen hjemmel om internasjonal domskompetanse, men det var enighet i teori og rettspraksis om at vernettingsreglene ikke var

---

¹¹² Skoghøy, *Tvisteløsning* (2017) s. 56

¹¹³ Se kapittel 5.1 for mer om Operafjell-saken

¹¹⁴ Se kapittel 7.1 for analyse av LB-2020-4041

¹¹⁵ NOU 2001: 32 B pkt. § 4-2 Internasjonalt vernetting s.692

begrenset til interne forhold.¹¹⁶ Dette betyr at eldre rettspraksis om domstolens internasjonale kompetanse fremdeles kan være aktuelt.

3.3 Norske domstolers internasjonale skiftekompetanse etter skifteloven § 8 andre ledd

Skifteloven § 8 andre ledd regulerer norske domstolers stedlige skiftekompetanse. Bestemmelsen har i utgangspunktet kun betydning for forholdet mellom norske rettskretser.¹¹⁷ Norge har ingen lov som direkte regulerer norske domstolers internasjonale skiftekompetanse, men det er ansett som sikker rett at sl. § 8 andre ledd «uttrykker et prinsipp som regulerer forholdet mellom norsk og utenlandsk domsmyndighet».¹¹⁸ Både tvisteloven og skiftelovens regler får dermed anvendelse ved norske domstolers internasjonale kompetanse.

Skifteloven § 8 andre ledd lyder som følger:

«Skiftebehandling efter en avdød foretas av tingretten i den rettskrets, hvor avdøde sist hadde bopel, eller – hvis nogen bopel ikke kan påvises – ved hans siste opholdssted. Skal felleseie skiftes mellem avdødes arvinger og gjenlevende ektefelle, får bestemmelsene i første ledd tilsvarende anvendelse; har gjenlevende siddet i uskiftet bo, kommer dog bare dennes bopel eller opholdssted i betraktning».

Bestemmelsens ordlyd kan tolkes i flere retninger. For det første kan den tolkes slik at den kun er bestemmende for forholdet mellom norske domstoler. For det andre kan bestemmelsen tolkes som et overordnet prinsipp for norske domstolers internasjonale skiftekompetanse. Sistnevnte tolkning støttes av at domisilprinsippet er gjeldende tilknytningskriterium etter norsk skifterett.¹¹⁹

Hvilken domstol som skal bistå ved skifte av dødsbo etter sl. § 8 andre ledd bestemmes av avdødes siste «bopel» eller siste «opholdssted» dersom bopel ikke kan påvises. Det finnes ingen definisjon på *bopel* i loven. Bopelsbegrepet er også benyttet i tvistelovens vernetingsbestemmelser. Ettersom både skifteloven og tvisteloven er bestemmende for den rettslige prosessen og forholdet mellom rettskretsene, er det ikke grunn til å tro at begrepet i

---

¹¹⁶ Gaarder og Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett* (2000) s. 45; Skoghøy, *Tvisteløsning* (2017) s. 55

¹¹⁷ NUT 1967: 6 på s. 8

¹¹⁸ Rt. 1999 s. 1333 på s. 1336 sml. Rt. 1931 s. 931

¹¹⁹ Se kapittel 2.7 om domisil, statsborgerskap og résidence habituelle

skifteloven er ment å avvike fra prosessuellrettslig bopel i tvisteloven.¹²⁰ I forarbeidene til tvisteloven er det forutsatt at begrepet forstås som tidligere. Rettspraksis tilknyttet tvml. § 18 om *hjemting* er derfor fremdeles aktuelt.¹²¹ I dag reguleres fysiske personers alminnelige verneting av tvl. § 4-4 (2), og vurderingstemaet er hvor personen har *bopel*. I arveloven 2019 kobles bopelsbegrepet i tvisteloven direkte til bopelsbegrepet i arveloven 2019 § 84.

3.4 Nødkompetanse etter skifteloven § 8 femte ledd

Skifteloven § 8 femte ledd blir populært kalt en *nødkompetanseregel*¹²² fordi den kun kommer til anvendelse ved unntakstilfeller. Bestemmelsen ble tilføyd ved lov 19. juni 1970, og gir føringer for hvor i Norge det skal skiftes selv om avdøde ikke hadde domisil her. Bestemmelsen lyder som følger:

«Såfremt skifte skal finne sted her i landet etter en norsk statsborger som ved sin død var bosatt i utlandet, foretas skifte ved avdødes siste bopel her i landet, med mindre annet følger av denne paragrafs annet ledd».

Regelen omhandler i utgangspunktet kun forholdet mellom norske domstoler, og sier ingenting om når det skal skiftes i Norge. Dette fremkommer av ordlyden «*såfremt*» som peker på at det gjelder situasjoner hvor det allerede er avgjort at skiftet skal skje i Norge. Et vilkår for at norske domstolars nødkompetanse kan komme til anvendelse, er at avdøde var *norsk statsborger*.

Nødkompetanseregelen kommer typisk til anvendelse når en norsk statsborger dør i et land som benytter statsborgerprinsippet, eller dør i et land som ikke behandler formuesgoder som ikke er hjemmeværende i landet.¹²³ Sistnevnte scenario var utgangspunktet i LB-2018-108626. Saken gjaldt skiftet etter en norsk statsborger med domisil i Thailand. Avdøde hadde formuesgoder i Norge, men etter thailandsk rett tar ikke thailandske myndigheter stilling til formuesgoder som ikke befinner seg i landet. Retten kom derfor til at norske domstoler hadde skiftekompetanse for den del av avdødes eiendeler som befant seg i Norge. Rettens avgjørelse baserte seg på en helhetsvurdering av rimelighets- og hensiktsmessighetsbetraktninger. Lagmannsretten var dog i tvil om det private skiftet i Thailand avskar norske domstolars nødkompetanse. Argumentasjonen gikk på at dersom retten skulle kommet til at den ikke hadde

---

¹²⁰ Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 569

¹²¹ NOU 2001: 32 B pkt. § 4-3 Alminnelig verneting s. 694

¹²² RG-1973-748 på s. 750

¹²³ NOU 2007: 16 pkt. 18.2.1 s. 165

skiftekompetanse ville eiendelene i Norge kun blitt fordelt ved enighet mellom partene. I nærværende tilfelle synes partene å stå langt fra hverandre, og en minnelig løsning ville sannsynligvis blitt vanskelig. Det måtte derfor være klart at norske domstoler kunne foreta et *restskifte* for de eiendeler som befant seg i Norge og ikke ble omfattet av skiftet i avdødes bostedsland.

Utover de nevnte scenarier er det uklart om skiftebehandling kan foregå i Norge når avdøde ikke var bosatt her.¹²⁴ Uavhengig av domstolens skiftekompetanse kan den bistå ved utenlandske skifter med blant annet registrering av aktiva som befinner seg i Norge.

3.5 Nærmere om domstolens kompetanse ved offentlig og privat skifte

3.5.1 Utgangspunktet etter skifteloven

Domstolens behandling av et privat skifte er ansett ferdig når skifteattest er utskrevet.¹²⁵ Tvister som oppstår ved privat skifte av dødsbo skal derfor behandles etter tvistelovens regler.¹²⁶ For saker med internasjonale elementer er saksøktes alminnelige verneting og sakens tilknytning til Norge avgjørende for om norske domstoler har kompetanse.¹²⁷

Ved offentlig skifte av dødsbo omfatter domstolens jurisdiksjon «*alle spørsmål om skiftets gjennomførelse og slutning*», jf. sl. § 9. Det innebærer at hvis det oppstår tvist mellom arvingene, vil den domstol som har boet til behandling ha jurisdiksjon til å avgjøre tvisten.¹²⁸ Vernetingsreglene i tvisteloven må derfor vike for de spesielle kompetansereglene i skifteloven etter *lex specialis*-prinsippet. Dommerne i skifteprosessen står friere til å tilpasse behandlingen av tvisten i den enkelte sak fordi det er færre regler å forholde seg til i skifteloven kontra tvisteloven.¹²⁹ Blant annet er det ikke krav om muntlig forhandling i skiftetvister, jf. sl. § 24 første ledd.

Skiftelovutvalget drøftet om tvistelovens regler vil være tilstrekkelige eller om det fremdeles var behov for en egen skifteprosess. De kom til at det fremdeles er ønskelig med en mer fleksibel og lite regelstyrt prosess enn småkravprosessen og meklingsmulighetene i

---

¹²⁴ NOU 2007: 16 pkt. 18.2.1 s. 165

¹²⁵ NOU 2007: 16 pkt. 10.2 s. 92 flg.

¹²⁶ Prop. 107 L (2017–2018) pkt. 32.2.1 s. 235

¹²⁷ Se kapittel 5 om tilknytningskriteriet i tvl. § 4-3

¹²⁸ Prop. 107 L (2017–2018) pkt. 32.2.1 s. 235

¹²⁹ Prop. 107 L (2017–2018) pkt. 32.1.1 s. 232 og sl. § 22

tvisteloven.¹³⁰ Begrunnelsen var i stor grad basert på at partene i et dødsboskifte står hverandre svært nær, ofte med familiære bånd. Det er derfor et viktig hensyn å ikke øke konfliktnivået ytterligere. For tvist i private skifter vil dette hensynet bli bevart av muligheten til å kreve offentlig skifte etter § 84, og av meklingsmulighetene i tvisteloven.

3.5.2 Forskjell i domstolens kompetanse ved privat og offentlig skifte

Privat skifte av dødsbo er den løsningen som benyttes i de fleste skifteoppgjør.¹³¹ Med andre ord overtar arvingene ansvaret for avdødes forpliktelser, og foretar en fordeling av avdødes aktiva, uten innblanding fra domstolen.¹³² I noen tilfeller skjer denne fordelingen i henhold til et testament ved hjelp av en testamentsfullbyrder. I skifteloven er det få regler som gjelder privat skifte av dødsbo.¹³³ Domstolens jurisdiksjon i private skifter er i de fleste tilfeller begrenset til å gjelde registrering av dødsfallet, utstedelse av skifteattest og å registrere skiftet som avsluttet. Det skifteprosessuelle arbeidet for domstolen er dermed i stor grad ferdig når skifteattesten er utstedt. Skiftet kommer ikke opp for retten igjen med mindre det oppstår en tvist mellom arvingene som må løses av tingretten, eller det begjæres offentlig skifte.¹³⁴ I visse tilfeller må domstolen likevel gripe inn i private skifter. Dersom det oppstår tvil om hvem som er rett arving, kan retten begjære offentlig skifte frem til det er avklart, jf. sl. § 88 første ledd.

Selv om en tvist er av betydning for et eventuelt skifte, vil skifteprosessuelle regler kun gjelde hvis det er åpnet offentlig skifte. Dette kan illustreres ved RG-1994-1220. Tvisten gjaldt en kausjonsforpliktelse som B påtok seg overfor A før ekteskap mellom dem ble inngått. Garantien ble aktiv, og B krevde A for beløpet inkludert renter. Paret var nå under skilsmisse, og et spørsmål for retten var om tvisten måtte løses i forbindelse med skifteoppgjøret eller som et ordinært søksmål. Det var ikke åpnet skiftebehandling av ektefellenes fellesbo og kausjonsforpliktelsen hadde skjedd på et tidspunkt før ekteskap ble inngått. Lagmannsretten kom derfor til at saken skulle behandles som et ordinært søksmål.

---

¹³⁰ NOU 2007: 16 pkt. 16.3.1 s. 143

¹³¹ Prop. 107 L (2017–2018) pkt. 26.1 s. 193; Lødrup og Asland, *Arverett* (2012) s. 293; Lødrup, *Materiell skifterett* (1986) s. 23

¹³² Jeg vil ikke gå nærmere inn i vilkår for å overta et dødsbo til privat skifte, men nøyer meg med å henvise til skiftelovens kapittel 13

¹³³ NOU 2007: 16 pkt. 3.2.2.1 s. 44

¹³⁴ NOU 2007: 16 pkt. 6.1 s. 62

Det er tingretten som beslutter om offentlig skifte skal åpnes, jf. sl. § 9.¹³⁵ Enhver som kan kreve skifte etter sl. § 60, kan kreve at det skiftes offentlig, jf. sl. § 84 første ledd. Arvingene trenger dermed ikke å være enige om beslutningen om å åpne offentlig skifte. Ved offentlig skifte av dødsbo oppnevner tingretten en bobestyrer som forestår skiftet, jf. sl. § 91 første ledd. Normalt er det en advokat som fungerer som bobestyrer og bistår tingretten i dens plikter, jf. sl. § 91a første ledd.

Tingrettens kompetanse omfatter alle spørsmål om skiftets gjennomføring og slutning, jf. sl. § 9, men domskompetansen trer først i kraft når offentlig skifte er besluttet. Dette belyses i Rt. 2007 s. 835, hvor det var spørsmål om tvist om økonomisk oppgjør etter ektefeller skulle behandles etter skifteprosessuelle regler eller etter tvistemålsloven. Høyesteretts kjæremålsutvalg kom frem til at fordi det ikke var besluttet offentlig skifte av boet hadde ikke skifteretten kompetanse. Tvisten måtte løses etter de alminnelige rettergangsreglene. Denne løsningen bekreftes av sl. § 12, som sier at en tvist for domstolene kan fortsette selv om boet senere blir tatt opp til offentlig skiftebehandling. Det må dermed bety at det ikke foreligger skifteprosessuell kompetanse for domstolen, utover det som er beskrevet for privat skifte ovenfor, før det er avgjort at boet skal skiftes offentlig.

Tingretten har en langt videre kompetanse i offentlig skifte enn ved privat skifte av dødsbo. Dette har sammenheng med den private autonomi, og at det er avgjørende for samfunnet å få avsluttet en avdød sine forpliktelser og fordelt eventuelle aktiva til arvingene. Dersom ingen av arvingene ønsker å påta seg boet til privat skifte eller arvingene ikke klarer å bli enige om fordelingen, skal tingretten bistå.

---

¹³⁵ Jeg vil ikke gå nærmere inn på vilkår for å åpne offentlig skifte, men nøyer meg med å henvise til skiftelovens kapittel 13

4 Domisilprinsippet ved internasjonal skiftekompetanse

4.1 Bopelsbegrepet i tvisteloven i forhold til bopelsbegrepet i skifteloven § 8 andre ledd

Bopel er ikke definert i verken forarbeidene til tvistemålsloven eller i forarbeidene til tvisteloven. Høyesterett har ved spørsmål om definisjon av bopel uttalt at «*noe entydig bopelsbegrep som gjelder i alle rettslige relasjoner, kan ikke oppstilles*».¹³⁶ Begrunnelsen for at det i forarbeidene ikke er gitt en definisjon er fordi *bopel* også er bestemmende for andre rettsområder enn det sivilprosessrettslige.¹³⁷ Ifølge forarbeidene til tvisteloven vil det likevel «*være naturlig å ta utgangspunkt i objektive og konstaterbare forhold*».¹³⁸ I Rt. 2007 s. 525 i avsnitt 19 uttaler førstvoterende at «*en person må anses bosatt på det sted som han har sin faste tilknytning til, eller hvor han har tatt opphold av en viss varighet*».

Bopelsbegrepet må etter dette avklares ved en skjønnsmessig helhetsvurdering, og skal forstås på bakgrunn av formålet med bestemmelsen.¹³⁹ Ifølge Skoghøy er det flere momenter som bør tas med i vurderingen etter tvisteloven: bostedsadressen, oppholdets varighet og formål samt andre forhold som viser en tilknytning, slik som familiære forhold og jobb.¹⁴⁰ Relevante hensyn vil også gjøre seg gjeldende i en helhetsvurdering, herunder folkerettens tilknytningskrav for saker med internasjonale momenter.¹⁴¹ Hensynet til forutberegnelighet får betydning fordi det er spesielt viktig i spørsmål om internasjonale verneting at bopelsbegrepet er så klart at borgerne i størst mulig grad vet hvilket land de kan bli saksøkt i eller hvilket land som skal foreta dødsboskiftet.

Som nevnt i kapittel 3.3 skal bopelsbegrepet i skifteloven forstås som bopelsbegrepet i tvisteloven. Etter sl. § 8 andre ledd er det rettskretsen hvor avdøde hadde sitt «*hjem i vanlig betydning av ordet*» som er avgjørende.¹⁴² Bopelsbegrepet er ikke tilknyttet en persons hus eller leilighet, men personens tilknytning til rettskretsen.¹⁴³ I helhetsvurderingen er folkeregistrert adresse vesentlig, men ikke nødvendigvis avgjørende.¹⁴⁴ Høyesterett presiserte i Rt. 1991 s. 905

---

¹³⁶ Rt. 1988 s. 1110 på s. 1117

¹³⁷ NOU 2001: 32 B pkt. 4.2.1 s. 677–678

¹³⁸ NOU 2001: 32 B pkt. 4.2.1 s. 678

¹³⁹ Backer, «*Hvor bor vi?*» i Rett og toleranse. Festskrift til Helge Johan Thue 70 år (2007) s.120–133

¹⁴⁰ Skoghøy, *Tvisteløsning (2017)* s. 354

¹⁴¹ Se kapittel 1.3.1 om folkerettens betydning for norske domstolers internasjonale kompetanse og 2.1 om folkerettens krav om tilknytning

¹⁴² Rundskriv G-0203-B pkt. 2.2

¹⁴³ NOU 2001: 32 B pkt. § 4-3 Alminnelig verneting s. 694

¹⁴⁴ Rt. 1997 s. 721 på s. 723–724 og Rt. 1997 s. 1286 på s. 1287

at «det er den faktiske bopel og ikke registreringen i folkeregisteret som er avgjørende for hjemtinget». Et klassisk eksempel på en slik situasjon er studenter som flytter til en annen by for å studere, men som ikke melder flytting til folkeregisteret. Tilknytningens varighet vil også være av betydning.¹⁴⁵ Dette er av relevans når en person har et langvarig opphold i for eksempel en institusjon. Det skal dog mye til for at et institusjonsopphold vil føre til endring av avdødes siste bopel.¹⁴⁶

Spørsmålet er så om det ligger noe mer i bopelsbegrepet i internasjonale skiftesaker enn for rent interne skiftesaker. Norsk skiftekompetanse i internasjonale skiftesaker har tradisjonelt bygd på det ulovfestede domisilprinsippet.¹⁴⁷ Tilknytningskriteriene domisil og bopel er langt på vei like ved at de vurderer hvor personen bor, men de er begrunnet av forskjellige hensyn og forskjellige formål. Bopel er et prosessuelt begrep, mens domisil er et begrep som er avgjørende for personens tilknytning til et land. Det kreves derfor mer for å miste eller oppgi domisil i et land sammenlignet med å endre prosessuell bopel. Dette har, som nevnt i kapittel 2.7, sammenheng med at det er av større rettslig betydning for en person å endre domisil fra et land til et annet enn det er å flytte fra en rettskrets til en annen innad i det samme landet. Det å erverve domisil i et annet land eller å gi avkall på tidligere domisil kan ha stor betydning på personrelaterede rettsområder. Et eksempel er den særnorske uskifteordningen. Dersom ikke annet er bestemt i for eksempel testament skjer rettsvalget etter det skiftekompetente landets internasjonale privatrett. Avdødes ektefelle kan dermed miste retten til å sitte i uskifte med ekteparets felles bo, hvis landet som behandler skiftet ikke har en tilsvarende løsning.¹⁴⁸

Det er få skrevne rettskilder om norsk internasjonal skiftekompetanse utenfor virkeområdet for den nordiske dødsbokkonvensjonen. Heller ikke rettspraksis gir særlig veiledning. Den mest kjente dommen, Rt. 1931 s. 931 (Normann), kom før skifteloven trådte i kraft. Ifølge Thue bør ikke avgjørelsen tillegges vekt fordi domsslutningen er for enkelt begrunnet, selv om løsningen er forsvarlig.¹⁴⁹ Samtidig uttrykker han, i motsetning til hva dommen uttrykker, at det for norsk skiftekompetanse er sterk nok tilknytning til Norge når man har prosessuell bopel her. Denne

---

¹⁴⁵ NOU 2001: 32 B pkt. Til § 4-3 Alminnelig verneting s. 694

¹⁴⁶ Rundskriv G-0203-B pkt 2.2

¹⁴⁷ NUT 1967: 6 pkt. *Til § 8 nytt sjette og syvende ledd* s. 8; se kapittel 2.7 om domisil, statsborgerskap og résidence habituelle

¹⁴⁸ Se for eksempel Rt. 2010 s. 488

¹⁴⁹ Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 571

tolkningen samsvarer med Skoghøys tolkning av tilknytningskriteriet i tvl. § 4-3 (1).¹⁵⁰ Normann-saken er likevel stadig henvist til i rettspraksis.¹⁵¹

Spørsmålet i Normann-saken var om norske domstoler hadde skiftekompetanse. Avdøde var norsk statsborger, men bodde i Tyskland. Han eide eiendom i Norge og tilbragte stort sett sommermånedene her. Han døde under et opphold i Norge. Arvingene fikk ikke medhold i begjæring om skiftebehandling i Norge. Høyesterett kom til at Normann hadde domisil i Tyskland. Førstvoterende la vekt på at Normann ikke var beskattet i Norge, og at han ikke hadde sagt opp sin leilighet i Berlin slik at hans intensjon måtte være å vende tilbake til Tyskland. Videre ble det tillagt vekt at arvingene hadde inngått et forlik i Tyskland, hvor det for Høyesterett fremsto som at arvingene hadde vært av den oppfatning at avdøde ikke hadde domisil i Norge.

Etter min vurdering tilsier momenter i Normann-saken at han ikke hadde oppgitt sitt domisil i Tyskland. Det faktum at han forsøkte å returnere så fort det var forsvarlig, og ikke oppga sin leieavtale i Berlin, sammenholdt med hans helsetilstand og uroen og krisen i Europa i forbindelse med første verdenskrig, tyder på at det var i Berlin han hadde intensjon om å bli boende. Det fremkommer ikke momenter i dommen som taler for at han hadde intensjon om å endre sin bosituasjon og flytte til Norge. Høyesterett legger videre vekt på hva arvingene anså som avdødes domisil samt hva som fremkom om temaet i tyske rettsforlik mellom arvingene. Dette må være forsvarlig under den antakelse av at det er arvingene som kjenner avdøde best.

I Rt. 2007 s. 16 hadde norske domstoler kompetanse i en tvist etter en avdød nordmann som døde i Sveits. Avdøde satt i uskiftet bo etter sin kone. Han hadde oppholdt seg mye i Sveits, og drev forretninger der. Det ble i domsinnledningen kun kort konstatert i den forbindelse, at avdøde måtte anses å ha domisil i Norge. Hva retten la i begrepet ble ikke uttalt, men i avsnitt 3 og 4 fremgår det at avdøde tidligere hadde eid en leilighet i Sveits, at arvingene bodde i Norge og at avdøde hadde levert selvangivelser til både Norge og Sveits. Tvisten gjaldt tolkning av testament og det var testamentsarvingene som var parter i saken. Det er derfor vanskelig å si hva Høyesterett har lagt i begrepet, og om hans domisil kun ble uttrykt i forbindelse med hvilket lands lov testamentet skulle tolkes etter.

---

¹⁵⁰ Se kapittel 5 om tilknytningskriteriet i tvisteloven § 4-3 (1)

¹⁵¹ Se for eksempel Rt. 1999 s. 1333, LB-2018-108626, LB-2008-49931, LB-1997-1608

Ut over ovennevnte dommer fra Høyesterett finnes det et fåtall kjennelser fra lagmannsretten. I LF-2007-72713 kom lagmannsretten til at norske domstoler ikke hadde kompetanse til å behandle skiftet etter en norsk statsborger med domisil i Spania. Avdøde hadde bodd syv år Spania, og hadde meldt skattemotivert flytting. To år før han døde hadde avdøde på ny kjøpt bolig i Norge, med bakgrunn i at han og ektefellen på sikt ønsket å returnere. Lagmannsretten la vekt på at ekteparet hadde meldt flytting til Spania og at de var klar over det skattemessige aspektet ved domisilbyttet. Selv om reelle hensyn talte for at skiftet burde gjennomføres i Norge fordi gjenlevende ektefelle og avdødes formuesgoder befant seg her, viste både teori og rettspraksis til motsatt løsning. I skattemotiverte flyttinger kan det tenkes at det bør foretas en vurdering av om det vil virke støtende for samfunnet om skiftet skal foretas av norske domstoler når avdøde har gjort det klart at vedkommende ikke ønsker å bidra til det norske fellesskapet. Dette er dog ikke uttalt av lagmannsretten.

Det må etter dette være klart at sl. § 8 andre ledd setter den ytre rammen for norske domstolars kompetanse ved at avdøde må ha hatt bopel eller siste oppholdssted i Norge.¹⁵² Det underliggende domisilprinsippet benyttes på norske domstolars internasjonale skiftekompetanse. Bopelsbegrepet i sl. § 8 andre ledd er et prosessuelt begrep, men som det fremgår av ovennevnte dommer foretas det en skjønnsmessig helhetsvurdering med utgangspunkt i domisilprinsippet for å avgjøre domskompetanse dersom det er uklart om avdøde hadde bopel i Norge. Både lagmannsretten og Høyesterett legger betydelig vekt på faktiske forhold og på avdødes intensjon.

4.2 Hvordan endres rettstilstanden ved ikrafttreddelsen av arveloven 2019?

Den viktigste endringen for norsk internasjonal skiftekompetanse i arveloven 2019 er endringen fra domisil til vanlig bosted. Vanlig bosted fremgår av arveloven 2019 §§ 78, 84, 85 og 97. Endring til vanlig bosted som tilknytningskriterium er ikke nytt i norsk rett. Vanlig bosted er allerede innført i andre lover hvor det er behov for å avgjøre en persons tilknytning til Norge slik som i lov om forsvunne personer¹⁵³, barneloven¹⁵⁴ og ekteskapsloven¹⁵⁵.

---

¹⁵² Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 570

¹⁵³ Lov av 12. mai 2015 nr. 27 om forsvunne personar § 2

¹⁵⁴ Lov av 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre § 81, 81 a, 82, 83 og 84 a

¹⁵⁵ Lov av 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap § 30 d

Departementet videreførte skiftelovutvalgets forslag om å lovfeste sentrale regler om internasjonal skiftekompetanse av hensyn til rettsenhet med EU. Ved å innføre tilknytningskriteriet vanlig bosted ville internasjonal skiftekompetanse tilsvare tilknytningskriteriet etter EUs arveforordning.¹⁵⁶

Den direkte koblingen til tvisteloven § 4-4 i arveloven 2019 § 84 vil også forenkle bopelsvurderingen, ved at en persons alminnelige verneting er bestemmende for hvilken domstol som er skiftekompetent.

I 2007 vurderte skiftelovutvalget hvilke tilknytningskriterier for skiftekompetanse de andre europeiske landene benyttet, og konkluderte med at det ikke eksisterer rettsenhet i Europa.¹⁵⁷ Det var dermed vanskelig å trekke en konklusjon ut fra internasjonale forhold om hvilket tilknytningskriterium norsk rett burde benytte. Noen land benytter résidence habituelle eller domisil, andre benytter statsborgerskap, og noen har løsninger som omfatter begge deler. På tidspunktet for skiftelovutvalgets utredning hadde ikke EU ferdigstilt sitt forordningsforslag om anerkjennelse og kompetanse i arveforhold.¹⁵⁸

Skiftelovutvalget mente videre at det var viktig at norsk internasjonal skiftekompetanse samsvarte med internasjonal domskompetanse etter tvisteloven. Tvister mellom eller mot arvinger i privat skifte av dødsbo burde underlegges samme lands kompetanse.¹⁵⁹ Etter tvisteloven er det prosessuelt bosted som gjelder. Utvalget kom likevel til at det bør være det internasjonalt-privatretslige domisil som brukes som tilknytningskriterium for internasjonal skiftekompetanse. Begrunnelse for å fremdeles benytte domisil var at det vil være en *«praktisk forenkling at det kan anvendes norsk rett når det skiftes i Norge»*.¹⁶⁰ Skiftelovutvalget kunne ikke finne tungtveiende hensyn som talte mot domisil.

Arvelovutvalget anbefalte en endring av skiftelovutvalgets standpunkt om domisil som tilknytningskriterium for internasjonal skiftekompetanse.¹⁶¹ Grunnet EUs arveforordning mente arvelovutvalget at det ville være mest hensiktsmessig om det samme tilknytningskriteriet

---

¹⁵⁶ Prop. 107 L (2017–2018) pkt. 35.2.5 s. 265

¹⁵⁷ NOU 2007: 16 pkt. 18.3.1 s. 168

¹⁵⁸ EUs forordningsforslag ble lagt frem og vedtatt av kommisjonen den 14.10.2009, se <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/HIS/?uri=CELEX:32012R0650&qid=1603271976310> (sist besøkt 7.12.2020)

¹⁵⁹ NOU 2007: 16 pkt. 18.3.1 s. 168

¹⁶⁰ NOU 2007: 16 pkt. 18.3.1 s. 168

¹⁶¹ NOU 2014: 1 pkt. 22.2.2 s. 178

ble benyttet i norsk rett. Arvelovutvalget pekte på at tilknytningskriteriet i den nordiske dødsbokkonvensjonen fremdeles er domisil, men at det ikke var et større problem fordi konvensjonen har som mål å sikre enhetlige regler om nordisk skiftekompetanse. I dag er den nordiske dødsbokkonvensjonen i samsvar med EUs arveforordning, og begrepet *bosatt* i konvensjonen skal forstås som *résidence habituelle*.¹⁶²

Når arveloven 2019 trer i kraft vil tilknytningskriteriet for skiftekompetanse samsvare med EUs arveforordning og den nordiske dødsbokkonvensjonen. Etter min mening vil en slik harmonisering gjøre internasjonal skiftekompetanse enklere og mer forutsigbar for borgerne. *Résidence habituelle* har alltid ment å være en forenkling av domisilprinsippet, men selv om det er et faktisk begrep kreves det fremdeles en helhetsvurdering. Hva som ligger i begrepet vanlig bosted kan variere fra land til land. Arvelovutvalget har, i motsetning til skiftelovutvalget, anbefalt at det ikke lovfestes en definisjon av hva vanlig bosted innebærer. Spørsmålet er om det vil oppstå svært sprikende forståelse av hva som kreves for å ha vanlig bosted i et land slik at det likevel ikke eksisterer en europeisk rettsenhet om tilknytningskravet for skiftesaker.

---

¹⁶² Se kapittel 2.7 om *résidence habituelle* og kapittel 3.1 om norske domstolars internordiske skiftekompetanse

5 Nærmere om tilknytningskriteriet i tvisteloven § 4-3 (1)

5.1 Hva innebærer vilkåret om *tilstrekkelig tilknytning til Norge*?

Avgjørende for domstolenes internasjonale kompetanse etter tvl. § 4-3 (1) er, som nevnt i kapittel 3.2, om saken har tilstrekkelig tilknytning til Norge. Høyesterett har tolket det ulovfestede tilknytningskravet både restriktivt og liberalt, og denne trenden har fortsatt etter ikrafttreddelsen av tvisteloven.¹⁶³ Eldre rettspraksis gir heller ikke noe entydig svar på hva tilstrekkelig tilknytning innebærer.

Av rettspraksis før tvisteloven trådte i kraft er det naturlig å trekke frem Rt. 1993 s. 44 og Rt. 1998 s. 1647. I førstnevnte sak var spørsmålet om en utenlandsk skyldner med norsk medskyldner kunne saksøkes i Norge. Høyesterett bemerket at vernetingsreglene i tvistemålsloven var bestemmende for norsk domsmyndighet i den konkrete sak. Førstvoterende uttalte på side 49 at «*løsningsen i den konkrete sak må da finnes gjennom en tolkning av den vernetingsbestemmelse som kan være aktuell*». Ut fra dette kan vi lese at norske domstoler ikke har internasjonal domskompetanse dersom det ikke kan bevises vernetingsreglene i Norge. Dette utgangspunktet ser ut til å være videreført i tvl. § 4-3 (1), men det er ikke helt absolutt. Saken må ha *tilstrekkelig tilknytning til Norge*.

I Rt. 1998 s. 1647 (Operafjell) ble en sak avvist selv om rett vernetingsreglene var i Norge etter tvistemålsloven. Saken gjaldt et erstatningssøksmål reist av etterlatte i Moldova, Russland og Ukraina etter et flykrasj på Svalbard. Høyesterett kom til at selv om skadestedsalternativet ga Norge jurisdiksjon, hadde ikke saksforholdet en naturlig tilknytning til Norge. Det eneste som knyttet saksforholdet til Norge var at ulykken hadde skjedd på norsk territorium. Høyesterett gjorde i saken en helhetsvurdering av tilknytningskravet. Momenter av betydning var hvor forsikringen ble inngått og hvor det økonomiske tapet oppsto.

Ifølge Cordero-Moss konsumerer vernetingsreglene helhetsvurderingen etter tvl. § 4-3 (1), og bestemmelsen skal derfor tolkes restriktivt: «*Om saken har tilstrekkelig tilknytning og om vernetingsreglene kan påvises i henhold til vernetingsreglene, er to sider av samme sak*».¹⁶⁴ Cordero-Moss begrunner sitt syn med at vernetingsbestemmelsene i tvisteloven er formet på bakgrunn

---

¹⁶³ Cordero-Moss, *Høyesteretts ulike tilnærminger til internasjonalt vernetingsreglene*, Lov og rett (2018) s.1–2 sml. Rt. 2010 s. 1197, Rt. 2015 s. 1040 og HR-2017-1297-A

¹⁶⁴ Cordero-Moss, *Internasjonalt vernetingsreglene i formuerettslige forhold: Forholdet mellom tvisteloven § 4-3 og de øvrige vernetingsreglene*, Jussens Venner (2019) s. 351

av Luganokonvensjonen, og at de derfor «gir tilstrekkelig grunnlag for domskompetanse i internasjonale forhold».¹⁶⁵

Ifølge Skoghøy, vil det faktum at det kan bevises verneting i Norge, være tilstrekkelig tilknytning til saksforholdet slik at saken kan anlegges her.¹⁶⁶ I likhet med Skoghøy har Høyesterett uttalt at verneting likevel bare er et av flere momenter i vurderingen av tilknytning.¹⁶⁷ Det skal gjøres en helhetsvurdering.¹⁶⁸ Det samme gjelder for saker uten verneting i landet. Dersom spesielle omstendigheter tilsier det, så kan det etter gjeldende rett foreligge tilstrekkelig tilknytning selv om man ikke kan påvise verneting.¹⁶⁹ Rettsområdet vil være av betydning for hvor mye som skal til for å påvise tilstrekkelig tilknytning.

For at en sak uten verneting i Norge likevel skal kunne anlegges her, må det foreligge spesielle omstendigheter.¹⁷⁰ I forarbeidene til tvisteloven er det i gjennomgangen av gjeldende rett beskrevet at det tidvis vil være behov for å behandle en sak i Norge på tross av at det ikke kan påvises verneting her.¹⁷¹ Det er spesielt vist til at det for noen tilfeller innenfor familieretten, herunder saker om omsorg for barn, vil være urimelig om norske domstoler ikke skal ta saken under behandling. Nødkompetanseregelen i sl. § 8 femte ledd er ment å regulere slike tilfeller for skifteoppgjør etter norske statsborgere som ikke foretas i avdødes bostedsland.¹⁷²

For formuerettslige tvister skal det mye til for å etablere norsk domsmyndighet i saker hvor det ikke er påvist verneting i Norge.¹⁷³ Dette var tilfellet i HR-2015-1943-A, som gjaldt en tvist mellom to selskaper om midlertidig forføyning. Førstvoterende viste til flere tidligere rettsavgjørelser, og konstaterte at «det i rettspraksis etter tvistemålsloven skulle mye til for å etablere norsk domskompetanse i formuerettslige tvister hvor det ikke var påvist verneting i Norge».¹⁷⁴ Den tidligere avgjørelsen i Rt. 2010 s. 1197 (Baasland) endret ikke Høyesteretts synspunkt i HR-2015-1943-A.

---

¹⁶⁵ Cordero-Moss, *Internasjonalt verneting i formuerettslige forhold: Forholdet mellom tvisteloven § 4-3 og de øvrige vernetingsreglene*, Jussens Venner (2019) s. 358

¹⁶⁶ Skoghøy, *Tvistløsning* (2017) s. 55 flg.

¹⁶⁷ Rt. 1998 s. 1647 på s. 1649, Rt. 2010 s. 1197 avsnitt 41

¹⁶⁸ Schei mfl., *Tvisteloven. Lovkommentar* til tvl. § 4-3 pkt. 5

¹⁶⁹ HR-2018-936-U avsnitt 18 og 19

¹⁷⁰ Skoghøy, *Tvistløsning* (2017) s. 56 og HR-2015-1943-A avsnitt 45 flg.

¹⁷¹ NOU 2001: 32 B pkt. § 4-2 Internasjonalt verneting s. 693

¹⁷² Se kapittel 3.4 om nødkompetanse etter skifteloven § 8 femte ledd

¹⁷³ HR-2015-1943-A avsnitt 51

¹⁷⁴ Rt. 1993. s. 44, Rt. 2004 s. 1018, Rt. 1996 s. 875, Rt. 1998 s. 1647 og Rt. 2006 s. 242

Baasland-saken omhandlet et erstatningskrav fra en norsk mann mot et australsk gambling-selskap. Den norske mannen hadde lidt betydelige tap i online pengespill. Høyesterett godtok at saken hadde tilstrekkelig tilknytning til Norge etter tvl. § 4-3 (1) grunnet styrkeforholdet mellom partene og det forhold at selskapets drift var ulovlig etter norsk lov. Høyesterett la vekt på at selskapet rettet seg mot Norge, med spill på norske idrettsarrangementer på norsk og i norsk valuta og med norske kundeservice-medarbeidere, selv om de ikke bedrev direkte markedsføring i Norge. Baasland ble ikke ansett å være forbruker i lovens forstand, men de særlige hensyn i forbrukersaker fikk betydning og ble ansett som spesielle omstendigheter.

Det som kan leses ut fra ovennevnte praksis fra Høyesterett er at det gjøres en helhetsvurdering. Hva som ligger i vilkåret om tilstrekkelig tilknytning til Norge er ikke helt klart. Spørsmålet må ses i sammenheng med debatten om Luganokonvensjonens betydning for tilknytningskriteriet og hvorvidt tvl. § 4-3 (1) er en selvstendig hjemmel.

5.2 Luganokonvensjonens betydning for tilknytningsvurderingen

Spørsmålet om Luganokonvensjonens betydning for hvorvidt tvl. § 4-3 (1) skal anses som en selvstendig hjemmel er stadig fremme. Cordero-Moss argumenterer for at Luganokonvensjonen ikke gir rom for skjønn når det gjelder jurisdiksjonsspørsmålet, og at en skjønsmessig vurdering av vernetingssspørsmålet vil stride mot målsettingen om rettsenhet mellom statene.¹⁷⁵ I en ordveksling mellom Frantzen og Skoghøy i 2012 diskuterte de hvorvidt Luganokonvensjonen hadde betydning for tolkningen av tvl. § 4-3 (1) ved søksmål rettet mot en person bosatt i Norge hvor saksøker kom fra et tredjeland.¹⁷⁶ Utgangspunktet for diskusjonen var Trico-saken¹⁷⁷ som skulle avgjøres av Høyesterett.

Trico-saken var til behandling av Høyesterett i flere runder. Spørsmålet i saken var om norske domstoler hadde kompetanse i en tvist om meglerkommisjon. Saksøkte hadde forretningssted i Haugesund, og således alminnelig verneting der både etter Luganokonvensjonen og tvisteloven. Saksøker hadde forretningssted i Singapore, og kontrakten var inngått der. Det var dermed klart at den eneste tilknytningen til Norge var saksøktes alminnelige verneting. Høyesterett opphevet

---

¹⁷⁵ Cordero-Moss, *Internasjonalt verneting i formuerettslige forhold: Forholdet mellom tvisteloven § 4-3 og de øvrige vernetingsreglene*, Jussens Venner (2019) s. 335–358

¹⁷⁶ Skoghøy, *Tvisteloven og Lugano-konvensjonen*, Lov og rett (2012a) s. 193–194, Frantzen, *Tvisteloven og Luganokonvensjonen. En replikk til Skoghøy*, Lov og rett (2012a) s.379–381, Skoghøy, *Tvisteloven og Lugano-konvensjonen – duplikk til Frantzen*, Lov og rett (2012b) s. 438–441 og Frantzen, *Tvisteloven og Luganokonvensjonen – duplikk til Skoghøy*, Lov og rett (2012b) s. 573–576

¹⁷⁷ HR-2012-152-U, HR-2012-2393-A og HR-2013-1694-U

i første runde lagmannsrettens kjennelse fordi retten ikke hadde vurdert om Luganokonvensjonen kom til anvendelse.¹⁷⁸ I neste runde besvarte Høyesterett benektende på spørsmålet om det var et absolutt krav om at saksøker er hjemmehørende i en konvensjonsstat.¹⁷⁹ Videre konkluderer førstvoterende, i avsnitt 51 flg., med at det på Luganokonvensjonens område ikke er rom for skjønnsvurderinger. Dommen ble avsagt ved dissens og flertallet var ikke enig med førstvoterende i at det ikke kunne oppstilles krav om en ytterligere tilknytning når saksøker ikke ble omfattet av konvensjonen. Lagmannsrettens dom ble dermed opphevet fordi saken ikke falt under Luganokonvensjonens anvendelsesområde når den eneste tilknytningen var saksøktes alminnelige verneting. I Høyesteretts tredje behandling av Trico-saken¹⁸⁰ gikk Høyesterett tilbake til en mer restriktiv tolkning av tilknytningskravet i tvl. § 4-3 (1): Det er tilstrekkelig at saksøkte har alminnelig verneting her, og eventuelle unntak gjelder kun i helt spesielle situasjoner.

I forannevnte diskusjon mellom Skoghøy og Frantzen mente førstnevnte at Luganokonvensjonen ikke kunne få betydning i saker hvor verken saksøker eller saksforholdet hadde tilknytning til et konvensjonsland.¹⁸¹ Skoghøy sitt syn var i tråd med Høyesterett i HR-2012-2393-A. Han begrunnet synet med at konvensjonen ikke forpliktet konvensjonsstater ovenfor tredjeland, og at det måtte være de interne vernetingsreglene som kom til anvendelse i slike situasjoner. Ifølge Skoghøy må jurisdiksjonsspørsmålet avgjøres etter en helhetsvurdering hvor alminnelig verneting er et av flere momenter.

Frantzen på sin side mente at det fulgte av Luganokonvensjonen art. 2, praksis fra EU-domstolen og en samstemt teori, at en person bosatt i Norge kan saksøkes her selv om saksforholdet ikke har tilknytning til Norge.¹⁸² Det vil stride mot formålet om forutsigbarhet i Luganokonvensjonen dersom det åpnes for skjønnsvurdering av saksforholdets tilknytning. Cordero-Moss deler i stor grad Frantzens syn på saken.

I den tredje Trico-avgjørelsen endte dermed Høyesterett på et restriktivt syn på tolkningen av tvl. § 4-3 (1), i tråd med Frantzen og Cordero-Moss sitt syn.

---

¹⁷⁸ HR-2012-152-U

¹⁷⁹ HR-2012-2393-A

¹⁸⁰ HR-2013-1694-U

¹⁸¹ Skoghøy, *Tvisteloven og Lugano-konvensjonen*, Lov og rett (2012a) s. 193–194 og *Tvisteloven og Lugano-konvensjonen – duplikk til Frantzen*, Lov og rett (2012b) s. 438–441

¹⁸² Frantzen, *Tvisteloven og Luganokonvensjonen. En replikk til Skoghøy*, Lov og rett (2012a) s.379–381 og *Tvisteloven og Luganokonvensjonen – duplikk til Skoghøy*, Lov og rett (2012b) s. 573–576

5.3 Er tvisteloven § 4-3 (1) en selvstendig hjemmel for jurisdiksjon?

Sett i sammenheng med bestemmelsens andre ledd, hvor det fremkommer at «*dersom verneting ikke kan påvises etter §§ 4-4 og 4-5, men saken likevel er undergitt norsk domsmyndighet*», tyder det på at bestemmelsen må forstås som en selvstendig hjemmel. En naturlig språklig forståelse av at «*saken likevel er undergitt norsk domsmyndighet*» trekker i retning av at det ikke kreves at verneting er bevist etter tvl. §§ 4-4 og 4-5. Tvisteloven § 4-3 (2) er ment å videreføre tvistemålslovens §§ 19, 20 og 32 som fastsatte verneting i spesifikke tilfeller.¹⁸³ Bestemmelsen vil derfor omfatte blant annet saksanlegg mot personer i utenrikstjenesten.¹⁸⁴ Disse har verneting i Oslo når ikke annen bopel i landet kan bevises.

Selv om bestemmelsen står under overskriften *internasjonalt verneting* tyder videreføringen på at bestemmelsen også er ment å gjelde for norske saksforhold.¹⁸⁵ I LB-2020-101395 var spørsmålet om jurisdiksjon knyttet til anke av en fraværdom, der saksøkte hevdet at norske domstoler ikke hadde stedlig domsmyndighet, fordi saksøkte anså å ha oppgitt sitt domisil i Norge. Retten var ikke enig, og kom til at fordi det ikke fantes holdepunkter for at A hadde brutt med Norge, hadde han fremdeles verneting i landet. Det var klart at det ikke kunne påvises verneting etter tvl. §§ 4-4 og 4-5. Tvisteloven § 4-3 (2) kom derfor til anvendelse. A hadde verneting i Oslo ettersom det ikke var mulig å påvise bopel for A. Både saksøker og saksøkte var norske statsborgere og saksforholdet gjaldt et norsk arbeidsforhold, det var derfor ikke tale om noe internasjonalt verneting.

Ifølge forarbeidene til tvisteloven skal Luganokonvensjonen tillegges vekt ved tolkning også for områder som faller utenfor konvensjonens anvendelsesområde.¹⁸⁶ Dette taler mot å se tvl. § 4-3 (1) som en selvstendig hjemmel. Spørsmålet er hvor mye vekt man skal legge på EU-domstolens avgjørelser og hvor mye konvensjonens formål betyr for tvisteloven. Hensynet til forutberegnelighet og ønsket om rettsenhet tilsier at en løsning i tråd med Luganokonvensjonen bør etterstrebes også for tilfeller utenfor konvensjonens anvendelsesområde. Ved å tolke tvl. § 4-3 (1) som en selvstendig hjemmel strider det mot konvensjonens system, hvor det for

---

¹⁸³ Tvml. § 19 fastsatte hvor i landet personer uten påviselig bopel i riket eller i andre land har verneting. Tvml. § 20 bestemte at Oslo var alminnelig verneting for personer i utenlandstjeneste og deres ledsager. Tvml. § 32 var et *formuesverneting* som ga anvisning på verneting i saker om formuesrettigheter.

¹⁸⁴ Torp mfl., *Norsk lovkommentar: Tvisteloven* til § 4-3 note 108

¹⁸⁵ Ot.prp.nr.51 (2004–2005) pkt. Til § 4-3 Internasjonal verneting s. 375

¹⁸⁶ NOU 2001: 32 B pkt. § 4-2 Internasjonalt verneting s. 692

jurisdiksjonsspørsmål ikke er rom for skjønn.¹⁸⁷ En slik løsning vil på flere måter skape usikkerhet for borgerne, ved at man ikke vet hvilke momenter retten vil legge vekt på i den enkelte sak, og ved at retten kan velge å avvise saken selv om borgeren har alminnelig verneting her. På den andre siden taler kravet om tilknytning og sakens opplysning for at saken skal behandles av den stat som har det beste utgangspunktet for å avgjøre saken. Det innskrenker statens suverenitet dersom konvensjonen skal gjelde for tredjeland og det ikke er rom for skjønnsvurderinger etter tvl. § 4-3 (1).¹⁸⁸

Høyesterett har heller ikke vært konsekvente i vurderingen av om tvl. § 4-3 (1) skal forstås som en selvstendig hjemmel.¹⁸⁹ I Rt. 1998 s. 1647 (Operafjell) og Rt. 2010 s. 1197 (Baasland) ble jurisdiksjonen avgjort uten hensyn til hva vernetingsbestemmelsene tilsa, og tvl. § 4-3 ble tolket som en selvstendig hjemmel for domskompetanse i internasjonale saker i sistnevnte dom. I Rt. 2015 s. 1040 gjorde Høyesterett en restriktiv tolkning hvor det ble fastslått at det ikke var rom for skjønn ved vurdering av jurisdiksjon på formuerettens område. I HR-2017-1297-A ble igjen tvl. § 4-3 sett som en selvstendig hjemmel fordi reelle hensyn tilsa at saken skulle behandles i Norge. Førstvoterende kom til at konkursunntaket i Luganokonvensjonen gjorde at konvensjonen ikke kom til anvendelse, og avgjorde dermed jurisdiksjonsspørsmålet på bakgrunn av tvl. § 4-3 (1).

Høyesterettssakene nevnt over vedrørende tvl. § 4-3 (1) har vært helt spesielle typetilfeller, og det kan ikke utledes en avklarende rettsregel basert på dommene. Høyesterett har heller ikke tidligere behandlet en internasjonal arvetvist hvor jurisdiksjonen må baseres på tvl. § 4-3 (1). De ovennevnte sakene har omhandlet formuesforhold, og det er usikkert om den samme vurderingen vil gjøre seg gjeldende for arvetvister.

---

¹⁸⁷ Cordero-Moss, *Høyesteretts ulike tilnærminger til internasjonalt verneting*, Lov og rett (2018) s. 1

¹⁸⁸ Skoghøy, *Tvisteloven og Lugano-konvensjonen – duplikk til Frantzen*, Lov og rett (2012b) s. 440

¹⁸⁹ Cordero-Moss, *Høyesteretts ulike tilnærminger til internasjonalt verneting*, Lov og rett (2018) s. 1

6 Partsautonomi: valgfrie eller tvungne vernetting ved skifte av dødsbo og arvetvister?

6.1 Åpner skifteloven for valg av kompetent skifterett?

Etter sl. § 8 sjette ledd kan det ikke vedtas «*en annen tingrett enn den lovbestemte*». Bestemmelsen er av størst betydning for offentlig skifte av dødsbo, ettersom skiftebehandlingen av privat skifte er avsluttet for tingretten når det er utstedt skifteattest.¹⁹⁰ Det betyr at ved krav i offentlig skifte «*som angår arv, legat eller boslodd*», har den skiftekompetente tingrett eksklusiv kompetanse, jf. § 11 første ledd. Det innebærer at spørsmål som gjelder blant annet rett til arv eller tvist om gyldighet av testament, skal behandles etter skifteprosessuelle regler.¹⁹¹ Krav mellom arvingene som ikke angår arv, legat eller boslodd skal derfor avgjøres etter de ordinære prosessreglene. Det oppstilles dog et unntak i sl. § 11 annet ledd annet punktum, som gir arvingene mulighet til å kreve at boets krav mot en loddeier avgjøres av den skiftekompetente domstol.¹⁹²

Et scenario av interesse er hvordan bestemmelsen står seg i forhold til voldgiftsavgjørelser.¹⁹³ Må enkeltstående arvetvister avgjøres etter skifteprosessen hvis arvingene er enige om å inngå voldgiftsavtale? Hva med allerede inngåtte avtaler som skulle vært underlagt skifteprosess? I Rt. 1947 s. 539 var spørsmålet om en allerede inngått voldgiftsavtale var gyldig når boet var opptatt til offentlig skifte. Lagmannsretten kom til at tvisten måtte behandles etter skifteprosessuelle regler fordi det avtalen omhandlet, falt inn under skifterettens kompetanse ved offentlig skifte etter sl. § 9. Av hensyn til prinsippet om skiftets enhet, er det naturlig at en tvist med betydning for fordeling av boet hører under den skiftekompetente tingrettens kompetanse. Det kan likevel tenkes at retten kan samtykke til at en tvist behandles som voldgift eller at retten anerkjenner en tidligere voldgiftsavgjørelse.¹⁹⁴

---

¹⁹⁰ Se kapittel 3.3 om skiftekompetanse etter skifteloven § 8 andre ledd og kapittel 3.5 om domstolens kompetanse ved privat og offentlig skifte

¹⁹¹ Prop. 107 L (2017–2018) pkt. 32.2.1 s. 235

¹⁹² Unneberg mfl., *Norsk lovkommentar: Skifteloven* til § 11 note 70 og 78

¹⁹³ Augdahl, *Skifteloven med kommentarer* (1974) s. 17

¹⁹⁴ Unneberg mfl., *Norsk lovkommentar: Skifteloven* til § 8 sjette ledd note 51. Om anerkjennelse og fullbyrdelse av utenlandske voldgiftsavgjørelser vises det til lov 14. mai 2004 nr. 25 om voldgift og New York-konvensjonen om anerkjennelse og fullbyrdelse av utenlandske voldgiftsavgjørelser av 1958

6.2 Valgfrihet i nordisk dødsbokkonvensjon

Det er lagt opp til stor grad av selvbestemmelse i den nordiske dødsbokkonvensjonen. Arvingene kan velge et annet lands domstol ved tvist, jf. art. 21 andre ledd, og avdøde kan bestemme i testaments form at det er statsborgerlandets rett som skal benyttes ved fordeling av arven etter vedkommende, jf. art. 3a. Sistnevnte endrer ikke hvilken domstol som har jurisdiksjon over skiftet, men hvilke rettsregler boet skal fordeles etter. En slik løsning vil sikre stabilitet og forutsigbarhet for personer som flytter mye innad i Norden.¹⁹⁵ Valgfrihet rundt rettsvalget kan gjøre det lettere for privatpersoner å avstemme arvereglene med reglene for ekteskap, slik at de samme regler gjelder. Regelsettene for ekteskap og arv er gjerne tett bundet sammen. Det kan derfor være en fordel om det samme lands rett behandler begge forhold.

Det er ikke uttrykkelig nevnt hvordan konvensjonen forholder seg til voldgift, men på bakgrunn av art. 27 om at avgjørelser truffet av domstol etter art. 19 om hvordan boet skal behandles er bindene for de andre statene, kan det tyde på at voldgiftsavtaler kun tillates dersom nevnte domstol samtykker.

6.3 Valgfrihet ved tvist i privat skifte – tvisteloven § 4-5 (6)

Tvisteloven § 4-5 oppstiller en rekke valgfrie særlige verneting.¹⁹⁶ Bestemmelsen gir saksøker et valg mellom saksøktets alminnelige verneting eller det særlige vernetinget, når vedkommende skal anlegge sak for domstolene. *Arvevernetinget* finnes i bestemmelsens sjettede ledd, og er en videreføring av tvistemålsloven § 30. Bestemmelsen i tvisteloven er ikke ment å endre gjeldende rett.¹⁹⁷ Eldre rettspraksis kan dermed fremdeles ha betydning. Bestemmelsen lyder slik:

«Arveforhold: Søksmål mot arvinger kan anlegges der avdøde sist hadde alminnelig verneting. Dette gjelder ikke hvis boet er under offentlig skifte, hvis skiftet er avsluttet, eller det har gått mer enn 6 måneder fra dødsfallet».

Det er ingen begrensninger i lovteksten for hva det kan reises søksmål om, annet enn begrensningen *arveforhold*. En naturlig språklig forståelse av *arveforhold*, er alle forhold av

---

¹⁹⁵ Justis- og beredskapsdepartementets høringsnotat om endringsoverenskomst til nordisk dødsbokkonvensjon om arv og dødsboskifte (2015) pkt. 2.2 s. 3; Fredwall, *Nordisk konvensjon om arv og dødsboskifte – til nordisk nytte?*, i Utviklingen i nordisk arverett (2013) pkt. 5.6.3 s. 62

¹⁹⁶ Skoghøy, *Tvisteløsning* (2017) s. 358

¹⁹⁷ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) pkt. Til § 4-5 Verneting som kan velges av saksøkeren s. 376

betydning for fordelingen av arv etter avdøde. Bestemmelsen omfatter dermed både søksmål om retten til arv og søksmål om fordringer avdøde hadde pådratt seg før sin død.¹⁹⁸ Fordringer i forbindelse med bobehandlingen skal holdes utenfor.¹⁹⁹

Vilkår for at avdødes siste alminnelige verneting kan velges ved søksmål mot arvinger er at boet ikke «er under offentlig skifte», «er avsluttet» eller det er «mer enn 6 måneder» siden dødsfallet. Når boet er under offentlig skifte regulerer sl. § 9 domstolens myndighet, og «alle spørsmål om skiftets gjennomførelse og slutning» hører under den domstol som har boet til behandling. Hvilken domstol som har kompetanse til å behandle det offentlige dødsboet bestemmes av sl. § 8. Løsningen vil samsvare med løsningen etter tvl. § 4-5 (6) fordi avdødes alminnelige verneting er bestemmende i begge tilfeller. Vilkåret om at boet ikke er avsluttet viser til privat skifte av dødsbo. Det kreves «klare holdepunkter for at skiftet er avsluttet dersom verneting etter sjetten ledd skal være utelukket før seks måneder er gått».²⁰⁰ Hvis saken ikke omfattes av skiftelovens bestemmelser, kommer tvistelovens bestemmelser om verneting til anvendelse.

Spørsmålet videre er om det særlige valgfrie vernetinget i tvl. § 4-5 (6) får betydning ved internasjonale arvetvister. På samme måte som for sl. § 8 er tilknytningskriteriet at avdøde må ha alminnelig verneting i landet for at domstolene skal ha jurisdiksjon etter tvl. § 4-5 (6). Bestemmelsen vil derfor kun ha betydning for jurisdiksjonen dersom avdøde var bosatt i landet. Det kan likevel tenkes situasjoner hvor avdøde hadde arvinger i andre land, slik at bestemmelsen sammen med tvl. § 4-3 (1) kan begrunne norsk domsmyndighet i internasjonale saker om arv.

6.4 Forum rei sitae: Hva gjelder for dødsboskifte og arvetvist om fast eiendom i utlandet?

Når norske domstoler har skiftekompetanse, har de i utgangspunktet kompetanse til å behandle hele boet, uavhengig av hvor i verden formuesgodene befinner seg. For fast eiendom og aktiva som befinner seg i utlandet kan det likevel tenkes at det oppstår problemer. Fast eiendom er naturlig nært knyttet til beliggenhetslandet, og noen land anser seg skiftekompetent for aktiva som befinner seg i landet. Spørsmålet er da hvordan dette påvirker skifteoppgjøret i Norge og

---

¹⁹⁸ Skoghøy, *Tvisteløsning* (2017) s. 367

¹⁹⁹ Ot.prp. nr. 1 (1910) pkt. Til § 34 s. 108

²⁰⁰ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) pkt. Til § 4-5 Verneting som kan velges av saksøkeren s. 376

om norske domstoler må ta hensyn til skiftet i andre land. Dette spørsmålet er ikke løst gjennom lovgivningen.²⁰¹ Problemet kan heller ikke løses i norsk rett alene, men må søkes avklart gjennom avtaler med andre land.²⁰²

Etter Luganokonvensjonen er det beliggenhetslandet som har jurisdiksjon i saker om fast eiendom, jf. art. 22 nr. 1. Selv om arvespørsmål er unntatt fra konvensjonens anvendelsesområde, kan det likevel tenkes at det er tinglige spørsmål som må avklares i forbindelse med et arveoppgjør.²⁰³ For tinglige spørsmål vil Luganokonvensjonen utpeke forum rei sitae. Dette var situasjonen i LE-2010-20875. I forbindelse med en sak om arvetvist mellom to søsken hadde tingretten avsagt fastsettelsesdom for en tvist knyttet til fast eiendom i Spania. Saksøker hadde under prosedyren endret påstand fra å kreve halvparten av netto salgssum, til en påstand om fastsettelsesdom for at den spanske eiendommen inngikk i dødsboet. I førstnevnte spørsmål hadde tingretten kompetanse til å avsi dom fordi det var et obligasjonsrettslig spørsmål knyttet til salg av en eiendom. Å fastsette eiendomsrett er et tinglig spørsmål som skal avklares av beliggenhetslandet. Dette illustrerer tydelig behovet for klare regler om kompetanse, anerkjennelse og fullbyrdelse av fremmede staters avgjørelser, også utenfor Luganokonvensjonens anvendelsesområde. Klare regler gir tydelige føringer for hvilket land som skal behandle tvisten og forutberegnelighet for sakens parter.

Det har lenge vært diskutert om fast eiendom i utlandet arverettslig skal behandles etter andre regler enn løsøre.²⁰⁴ En annen løsning kan være at skiftekompetansen over fast eiendom i utlandet bør følge beliggenhetslandet, og at fordelingen i beliggenhetslandet tas hensyn til i det norske skifteoppgjøret. Thue og Gaarder/Lundgaard²⁰⁵ argumenterer for at det er skiftets enhet som gjelder for norsk skiftekompetanse, mens Frantzen²⁰⁶ hevder det bør tas hensyn til eventuelle skifteoppgjør i andre land.

Den retts teknisk enkleste løsningen er å forholde seg til skiftets enhet slik at spørsmålet kun blir om avgjørelsen blir anerkjent i andre stater.²⁰⁷ Det er denne løsningen Thue og Gaarder/Lundgaard skisserer i sine fremstillinger. Dersom Norge ikke har bilaterale avtaler

---

²⁰¹ NOU 2007: 16 pkt. 18.2.3 s. 166

²⁰² Se kapittel 1.3.2 om anerkjennelse av fremmede staters rettsavgjørelser

²⁰³ Se kapittel 1.3.1 om folkerettens betydning for norske domstolers internasjonale kompetanse

²⁰⁴ Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 511

²⁰⁵ Sml. Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 511 og Gaarder og Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett* (2000) s. 222

²⁰⁶ Se Frantzen, *Arveoppgjør ved internasjonale ekteskap* (2002) s. 373 flg.

²⁰⁷ NOU 2007: 16 pkt. 18.2.2 s. 166

med det aktuelle landet, kan imidlertid flere land anse seg skiftekompetent for de samme eiendommene.²⁰⁸ I slike situasjoner er det liten grunn til å tro at norske domstolers skifteavgjørelser blir anerkjent i andre land og vice versa. Problemet blir da at arvingene må forholde seg til to skifteoppgjør som ikke er harmoniserte. En slik situasjon kan føre til skjevhet i fordelingen etter norsk arverett ettersom de fleste land som anser seg kompetente til å behandle eiendom i landet, benytter sine egne rettsregler.²⁰⁹

Frantzen, med utgangspunkt i Grahl-Madsens betraktninger, taler for et modifisert enhetsprinsipp. En modifisering av enhetsprinsippet betyr at hvis en fast eiendom skal fordeles etter rettsreglene i landet den ligger, så skal det tas hensyn til dette ved fordelingen av arven etter norske regler. På den måten kan eventuelle forskjeller mellom arvingene utjevnes. Det er flere land som har tilsvarende løsninger, blant annet England²¹⁰ og Frankrike.

Skiftelovutvalget var også innom problemstillingen om skiftets enhet relatert til fast eiendom som skiftes i et annet land. Det ble ikke funnet hensiktsmessig å lovregulere dette fordi det ville være et for komplekst problem som ikke hadde en enkel løsning.²¹¹ Det sies dog at det burde «*være grunnlag for å avregne på det norske skiftet det arvingene har mottatt på skiftet i et annet land*». Denne uttalelsen er i samsvar med det modifiserte enhetsprinsippet som Grahl-Madsen og Frantzen argumenterer for.

Ved et modifisert enhetsprinsipp vil norske domstoler dermed få en begrenset jurisdiksjon over boets eiendeler. Samtidig vil det føre til at boets fordeling av verdier skjer i tråd med norsk rett. De fleste nordmenn med verdier i utlandet, er kanskje ikke opptatt av hvordan skiftet utføres rent retts teknisk så lenge verdiene i boet fordeles etter norske arveregler. Etter mitt syn vil et modifisert enhetsprinsipp vært en praktisk løsning hvor beliggenhetslandet anser seg skiftekompetent for de eiendeler som befinner seg der.

---

²⁰⁸ NOU 2007: 16 pkt. 18.2.2 s. 166

²⁰⁹ Frantzen, *Arveoppgjør ved internasjonale ekteskap* (2002) s. 375; se kapittel 2.6 om skiftets enhet

²¹⁰ Tilsvarende løsning er election-doktrinen i forbindelse med testamenter i engelsk og amerikansk rett, se Frantzen, *Arveoppgjør ved internasjonale ekteskap* (2002) s. 378 flg.

²¹¹ NOU 2007: 16 pkt. 18.3.3 s. 170

7 Analyse av LB-2020-4041 og noen oppsummerende bemerkninger

7.1 Hvordan har lagmannsretten løst spørsmålet om norske domstolars kompetanse i en internasjonal arvetvist?

LB-2020-4041 er en anke av tingrettens kjennelse om å avvise en sak om arv etter testament på grunn av manglende norsk domsmyndighet.²¹² Spørsmålet for lagmannsretten var om tvistelovens regler om internasjonalt verneting eller spesialregelen i sl. § 8 andre ledd om tingrettens stedlige kompetanse, kom til anvendelse. Arvingene i Norge har anket lagmannsrettens beslutning, og Høyesterett i avdeling skal behandle anken.²¹³

Det er i hovedsak Høyesterett som står for rettsutviklingen i Norge, men underrettsdommer kan tidvis være av betydning. Underrettsavgjørelser avsies i tråd med Høyesteretts avsatte dommer. Dette på bakgrunn av oppfatningen om at Høyesteretts avgjørelser er bindende for alle bortsett fra for dem selv.²¹⁴ I dette tilfelle vil dommen ha mindre vekt som rettskilde ettersom saken skal behandles av Høyesterett.²¹⁵ Likevel vil LB-2020-4041 ha betydning ved at den belyser problemstillingen denne oppgaven tar sikte på å redegjøre for. Formålet med å innta dommen er å illustrere aktuelle problemstillinger, kritisk analysere og vurdere domspremissene i underinstansen.

7.1.1 Oppsummering av saken

Hovedspørsmålet i saken var om norske domstoler hadde kompetanse til å behandle tvist i arveoppgjøret etter en norsk statsborger bosatt i Sveits. Avdøde etterlot seg en betydelig formue fordelt mellom Norge, Luxembourg og Sveits. Tvisten mellom arvingene gjaldt gyldigheten av en testamentsdisposisjon fra 2002 som begunstiget A. A er bosatt i Sveits. De resterende arvingene er bosatt i Norge. Skifteoppgjøret foretas av sveitsiske domstoler.

Sakens parter er A, som har reist søksmål i Norge mot de resterende arvingene, heretter omtalt som *de norske arvingene*.

De norske arvingene reiste søksmål i Sveits med påstand om at disposisjonen som begunstiget A, var ugyldig. De fikk medhold av sveitsiske domstoler, og ankeinstansen i Sveits forkastet

---

²¹² LB-2020-4041 avsnitt 1

²¹³ Se kapittel 1.1 om hovedproblemstilling og aktualitet

²¹⁴ Eckhoff, *Rettskildelære* (2001) s. 160

²¹⁵ HR-2020-1460-U

As anke over avgjørelsen. A reiste så sak for Oslo tingrett med påstand om at disposisjonen var gyldig samt krav om utbetaling fra boet. Oslo tingrett avviste saken ved kjennelse med henvisning til at avdøde ikke hadde domisil i Norge, slik at den spesielle jurisdiksjonsregelen i sl. § 8 andre ledd ikke kom til anvendelse. A anket saken til lagmannsretten.

A anfører at norske domstoler har kompetanse til å behandle tvisten etter hovedregelen om at søksmål skal rettes mot de saksøktes alminnelige verneting i tvl. § 4-4 (1). Videre anføres det at det ikke foreligger ekstraordinære omstendigheter som gjør at saken ikke skal følge hovedregelen, og at saken har tilstrekkelig tilknytning til Norge etter tvl. § 4-3 (1). Til sist anfører A at sl. § 8 andre ledd ikke kommer til anvendelse i tvister om arv i privat skifte av dødsbo.

De saksøkte norske arvingene anfører at norske domstoler ikke har kompetanse til å behandle tvisten etter sl. § 8 andre ledd, og at domisilprinsippet etter norsk internasjonal skifterett gjør seg gjeldende. Avdøde hadde domisil i Sveits, og utvandret fra Norge i 1980. Norske domstoler har derfor ikke jurisdiksjon i saken. Det anføres at de samme regler i skifteloven gjelder for privat skifte som for offentlig skifte.

Lagmannsretten kom frem til at vernetingsbestemmelsene i tvisteloven kom til anvendelse, og at norske domstoler dermed har kompetanse til å behandle tvisten. Det fremkommer av lagmannsrettsdommen at skiftelovens regler ikke kommer til anvendelse ved tvist mellom arvinger i privat skifte av dødsbo, slik det fremgår av tingrettens kjennelse.

7.1.2 Mine vurderinger

Saken reiser ett hovedspørsmål: Om norske domstoler har jurisdiksjon til å behandle tvisten mellom A og de norske arvingene. Herunder vurderer lagmannsretten for det første om norske domstoler har jurisdiksjon etter tvistelovens regler om internasjonalt verneting i tvl. § 4-3 (1).

Det første spørsmålet for lagmannsretten er om saken har *tilstrekkelig tilknytning til Norge*, jf. tvl. § 4-3 (1). Lagmannsretten konstaterer at siden Luganokonvensjonen ikke kommer til anvendelse, må spørsmålet bero på intern norsk rett. I tilknytningsspørsmålet må det derfor tas utgangspunkt i de interne vernetingsbestemmelsene. Retten uttaler at «*hvis saksøkte har alminnelig verneting i Norge, er denne tilknytningen særlig sterk*», og viser til Skoghøy.²¹⁶

---

²¹⁶ Skoghøy, *Tvisteløsning* (2017) s. 56

Høyesterett har også uttalt at det skal mye til for at det ikke kan anlegges sak i Norge når saksøkte har sitt alminnelige verneting her.²¹⁷

Lagmannsretten har videre kun støttet seg på Skoghøy sin tolkning av tvl. § 4-3 (1), tilsynelatende uten å trekke inn at det i forarbeidene står at bestemmelsen skal tolkes i samsvar med Luganokonvensjonen, også i tilfeller hvor den ikke kommer til anvendelse. Etter min vurdering er det lite trolig at Høyesterett vil komme til en annen konklusjon enn lagmannsretten, selv om de skulle legge seg på en mer restriktiv tolkning av tvl. § 4-3 (1).²¹⁸ Saken har en klar tilknytning til Norge ved at verdiene befinner seg her, testamentet skal underlegges norsk rett og de norske arvingene har verneting i Oslo. Det vil vise seg om Høyesterett vil ta opp spørsmålet om tvl. § 4-3 (1) skal tolkes på bakgrunn av Luganokonvensjonen eller om bestemmelsen åpner for en skjønnsmessig vurdering av den konkrete sak.

Det overordnede prinsippet om skiftets enhet taler dog imot at norske domstoler skal behandle en skiftetvist når skiftet foregår i Sveits. I tillegg er tvisten allerede avgjort av sveitsiske domstoler, skjønt at avgjørelsen som hovedregel ikke skal anerkjennes av Norge fordi vi ikke har en avtale med Sveits om anerkjennelse og fullbyrding av domsavgjørelser. Sveitsiske domstoler har behandlet tvisten etter norske rettsregler. Det virker lite økonomisk og lite effektivt å behandle den samme tvisten på ny etter de samme reglene, bare i et nytt land. På den andre siden kjenner norske domstoler de norske reglene bedre enn det sveitsiske domstoler gjør. Dette belyser en klar fordel ved å ha avtaler med andre land om jurisdiksjon og anerkjennelse eller å innta en mer liberal tilnærming til anerkjennelsesspørsmålet.

Det andre spørsmålet problemstillingen reiser er om den spesielle jurisdiksjonsregelen i sl. § 8 andre ledd kommer til anvendelse i tvist ved private skifter. Lagmannsretten fremhever at norsk internasjonal skifterett bygger på domisilprinsippet, på samme måte som sl. § 8 andre ledd gjør. Lagmannsretten trekker frem praksis fra Høyesterett og skiftelovens forarbeider for å understreke dette. Både teori og praksis er samstemte om at domisilprinsippet er det gjeldende bakteppet for sl. § 8 andre ledd.²¹⁹

---

²¹⁷ HR-2012-2393-A avsnitt 88

²¹⁸ Se kapittel 5.2 om forholdet mellom Luganokonvensjonen og tvl. § 4-3 (1)

²¹⁹ Se kapittel 2.7 om domisil, statsborgerskap og résidence habituelle, kapittel 3.3 om norske domstolers internasjonale skiftekompetanse etter skifteloven § 8 andre ledd og kapittel 4.1 om bopelsbegrepet i tvisteloven i forhold til bopelsbegrepet i skifteloven § 8 andre ledd

Spørsmålet i det videre blir om sl. § 8 andre ledd kun gjelder for offentlig skifte av dødsbo. Lagmannsretten kommer raskt til at bestemmelsen må gjelde for både privat og offentlig skifte av dødsbo, men bruker flere avsnitt på å forklare hvorfor. Bakgrunnen er at ankende part *med styrke* har anført at domisilprinsippet og sl. § 8 andre ledd ikke gjelder for private skifter.

Tilknytningskriteriet etter norsk rett er som sagt domisilprinsippet, og dette får betydning for jurisdiksjonsspørsmålet.²²⁰ Domisilprinsippet er indirekte forutsatt i flere lover.²²¹ Skifteloven § 8 andre ledd regulerer hvilken domstol som har skiftekompetanse. Det vil stride mot effektivitet, hensynet til sakens parter og forutberegnelighet hvis prinsippet ikke gjelder ved privat skifte av dødsbo. I nærværende sak gjelder det spørsmål om hvilket land som har kompetanse til å behandle en tvist i et privat skifteoppgjør. Det vil derfor være viktigere for sakens parter med forutsigbare løsninger, og domisilprinsippet gir en slik forutsigbarhet. Nødkompetanseregelen i bestemmelsens femte ledd taler også for at sl. § 8 andre ledd skal gjelde for privat skifte av dødsbo.

Lagmannsretten begrunner sitt syn med reelle hensyn og støtter seg til plasseringen av tilsvarende bestemmelse i arveloven 2019. Retten har ikke henvist til teori eller rettspraksis som støtter konklusjonen. Verken Gaarder/Lundgaard²²² eller Thue²²³ har reist spørsmålet om sl. § 8 andre ledd kun gjelder ved offentlig skifte, men omtaler den stedlige kompetansen i sl. § 8 andre ledd uten å skille mellom offentlig og privat skifte. Problemstillingen ble heller ikke problematisert i Rt. 1999 s. 1333, hvor Høyesterett var inne på om domisilprinsippet og sl. § 8 andre ledd var avgjørende for et tilbakebetalingskrav. Dette tyder på at Høyesterett også har forutsatt at sl. § 8 andre ledd gjelder for både offentlig og privat skifte.

Lagmannsretten ser videre på om sl. § 8 andre ledd får betydning for domskompetanse ved tvist mellom partene i privat skifte av dødsbo. Dersom avdødes domisil ikke er avgjørende ved arvetvister risikerer man at det reises sak i et annet land enn der hvor skiftet behandles, slik som i nærværende sak. Det er klart at for offentlig skifte hører alle avgjørelser som omhandler skiftet under den skiftekompetente domstol, herunder tvist mellom arvingene.²²⁴ Utgangspunktet for private skifter er at skifterettens behandling avsluttes når skifteattest er utstedt. Det betyr at

---

²²⁰ Se kapittel 2.7 om domisil, statsborgerskap og *résidence habituelle*

²²¹ Se kapittel 2.7 om domisil, statsborgerskap og *résidence habituelle*

²²² I *Gaarders innføring i internasjonal privatrett* s. 221 flg.

²²³ I *Internasjonal privatrett* s. 568 flg.

²²⁴ Jf. sl. § 9; se kapittel 3.5 om domstolens kompetanse ved offentlig og privat skifte

domstolene ikke blir involvert med mindre det oppstår konflikt eller det begjæres offentlig skifte. Både rettspraksis og teori forutsetter at de ordinære prosessreglene får betydning ved domstolens internasjonale kompetanse i tvist mellom arvinger i privat skifte.²²⁵

Deretter vurderer lagmannsretten om arvevernetinget i tvl. § 4-5 (6) kommer til anvendelse ved internasjonale arvetvister. Ifølge Gaarder/Lundgaard²²⁶, Thue²²⁷ og Frantzen²²⁸ gir tvl. § 4-5 (6) uttrykk for et internasjonalt verneting for arvetvister i dødsboer underlagt privat skifte. Lagmannsretten bemerker at standpunktet ikke er nærmere begrunnet. Gaarder/Lundgaard, Thue og Frantzen kobler dog begrunnelsen til bopelsbegrepet: Dersom avdøde hadde sitt siste verneting i Norge, så kan sak av internasjonal karakter reises her. Selv om betydningen av tvl. § 4-5 (6) for internasjonale arvetvister ikke er nærmere begrunnet må det antas at det i litteraturen er forstått i lys av domisilprinsippet og av hensyn til sakens opplysning, nettopp på bakgrunn av koblingen til bopelsbegrepet. Prinsippet om skiftets enhet vil også være relevant i tvister om arveforhold. Selv om det skiftes privat må det antas at prinsippet kan ha betydning ved vurderingen av domstolens kompetanse ved arvetvister.

Lagmannsretten kommer til sist med en interessant obiter dictum om at løsningen etter nordisk dødsbokkonvensjon, som etter 2012 er i samsvar med EUs arveforordning, vil gi et motsatt utfall. Etter nordisk dødsbokkonvensjon skal alle tvister om arven avgjøres av den domstol som er kompetent til å behandle dødsboet. Det samme gjelder etter EUs arveforordning.

Videre påpeker lagmannsretten at det i forarbeidene til den nye arv- og skifteloven er uttalt at det bør etterstrebnes at det er en viss harmonisering med EUs arveforordning for å ivareta hensynet om internasjonal rettsenhet. Den problemstillingen saken reiser er ikke problematisert i forarbeidene, og lagmannsretten ber lovgiver vurdere om dette er en hensiktsmessig rettstilstand.

---

²²⁵ Sml. Rt. 1999 s. 1333, Skoghøy, *Tvisteløsning* (2017) s. 63 og Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 568

²²⁶ Gaarder og Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett* (2000) s. 55

²²⁷ Thue, *Internasjonal privatrett* (2002) s. 568–569

²²⁸ Frantzen, *Arveoppgjør ved internasjonale ekteskap* (2002) s. 24

7.2 Avsluttende bemerkninger om harmonisering med EU om jurisdiksjon, anerkjennelse og fullbyrding av fremmede staters avgjørelser for internasjonale dødsbo

Saker om arv er gjerne preget av følelser hos partene, noe som taler for at det er behov for svært klare regler om domsmyndighet, anerkjennelse og fullbyrdelse av fremmede staters avgjørelser. Skiftelovutvalget uttalte at det ikke var behov for en lovfesting av reglene om anerkjennelse av skifteavgjørelser fordi de ulovfestede reglene til dels var et «*speilbilde av reglene om internasjonal kompetanse*». ²²⁹ Begrunnelsen var videre tuftet på at det i særlige tilfeller kan bli aktuelt å benytte domstolens nødkompetanse, og at denne dekker de tilfeller hvor det av hensyn til avdødes arvinger bør skiftes i Norge. Eksempelet skiftelovutvalget benyttet var at nødkompetanse kan bli aktuelt når avdøde hadde domil i et land som ikke anerkjenner ekteskap mellom likekjønnede, og at gjenlevende ektefelle derfor ikke har krav på arv.

Problemet med at reglene forblir ulovfestede, og at Norge ikke har avtaler med andre land enn de nordiske landene om anerkjennelse av avgjørelser, er at avdødes arvinger og kreditorer ikke vil kunne vite med sikkerhet om en utenlandsk avgjørelse blir anerkjent i Norge, og i motsatt tilfelle, om en norsk avgjørelse blir anerkjent i utlandet. Sistnevnte vil være spesielt aktuelt i arveoppgjør som omfatter fast eiendom i utlandet, og i arveoppgjør hvor boets eiendeler befinner seg i et land som anser seg skiftekompetent for aktiva som befinner seg i landet.

Utgangspunktet i norsk rett om at fremmede staters rettsavgjørelser ikke anerkjennes, er restriktivt. En slik holdning til anerkjennelse gir Norge større kontroll over at sakene er behandlet etter gjeldende menneskerettigheter, og at partene er gitt mulighet for kontradiksjon og en rettferdig rettergang. Det er en proteksjonistisk tilnærming av hensyn til borgerne. Etter min mening bør det restriktive synet justeres, slik at rettsavgjørelser fra stater som har tilsvarende rettssystem som Norge i større grad anerkjennes. Ettersom Norge ikke har inngått avtaler med andre land enn de nordiske landene om anerkjennelse, betyr dagens praksis at saker må behandles på ny i Norge fordi utenlandske avgjørelser om den samme saken ikke anerkjennes. Det er dette som er utgangspunktet for LB-2020-4041: Spørsmålet saken reiser er avgjort av sveitsiske domstoler etter norsk rett. Likevel kan den samme saken reises på ny i Norge uten hensyn til den sveitsiske avgjørelsen. Det er en prosess-skapende løsning som for partene gir en tungrodd, tidkrevende og svært lite økonomisk prosess. Saken kunne i stor grad

---

²²⁹ NOU 2007: 16 pkt. 18.3.4 s. 170

vært unngått hvis Norge anerkjente den sveitsiske avgjørelsen, slik at norske domstoler måtte avvist saken på grunn av prosessforutsetningen om at kravet ikke må være rettskraftig avgjort, jf. tvl. § 19-15 (3).

I høringsuttalelsene til arveloven 2019 ga Advokatforeningen uttrykk for at de ønsket bedre regulering av *internasjonal-privatrettslige spørsmål*.²³⁰ De mente det var et økende behov for regulering fordi det stadig blir flere saker med internasjonale momenter, som gjelder tvister om arv eller saker i forbindelse med ektefelleskifte. Spesielt ble det etterspurt en avklaring på hvor langt utenlandske skifteavgjørelser rekker i Norge, og motsatt for norske skifteavgjørelser i utlandet.

Problemet lagmannsretten tar opp i sitt obiter dictum, reiser spørsmålet om norsk rett bør harmoniseres ytterligere med EU-retten. Arvelovutvalget vurderte om det var hensiktsmessig å vedta fullt ut tilsvarende regelsett som EUs arveforordning.²³¹ De kom frem til at dette ikke ville være en god løsning ettersom store deler av forordningen fordrer at partenes domstoler til en viss grad samarbeider og anerkjenner hverandres domsavgjørelser. Norsk lovgivertradisjon tilsier uansett at det gis et enklere regelsett i Norge enn det som følger av EUs forordninger.²³² Selv om Norge vedtar tilsvarende regler som EU, vil det uansett ikke bety at EU-landene får en plikt til å samarbeide med norske domstoler. En løsning som kunne vært utredet er om det ville vært hensiktsmessig å samarbeide med EU om en konvensjon om jurisdiksjon, anerkjennelse og fullbyrdelse av fremmede staters avgjørelser i saker om arv og dødsbo, tilsvarende løsningen for Luganokonvensjonen og Brussel I-forordningen.

Tiden vil vise om behovet for å delta i et europeisk fellesskap om anerkjennelse og fullbyrding av avgjørelser for arv og dødsbo endres etter innføringen av tilknytningskriteriet vanlig bosted i arveloven 2019. Norge er en del av EUs indre marked ved EØS-avtalen²³³, og dessuten en del av den vestlige verdifæren. Det er derfor nærliggende å forvente at mennesker, i kjølvannet av koronapandemien, vil fortsette å krysse landegrensene for utdanning, for arbeid og for kjærligheten.

---

²³⁰ Prop. 107 L (2017–2018) pkt. 35.5 s. 270

²³¹ NOU 2014: 1 pkt. 22.2.1 s. 177

²³² Prop. 107 L (2017–2018) pkt. 35.2.5 s. 265

²³³ Sejersted m.fl., *EØS-rett* (2014) s. 21

Kildeliste

Lovgivning

Norske lover

Lov 17. mai 1814 Kongerike Norges Grunnlov (Grl.)

Lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål (tvistemålsloven, tvml.)

Lov 21. februar 1930 om skifte (skifteloven, sl.)

Lov 3. mars 1972 nr. 3 om arv m.m. (arveloven 1972)

Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barneloven, bl.)

Lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap (ekteskapsloven, el.)

Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven, tvl.)

Lov 12. mai 2015 nr. 27 om forsvunne personar

Lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte (arveloven 2019)

Norske rundskriv

G-0203-B Rundskriv av 1. mars 1995 fra Justis- og politidepartementet om dødsboskifte

Utenlandske lover

Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht vom 18. Dezember 1987 (IPRG)

<https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19870312/index.html> – sist besøkt 4.12.2020

Internasjonale rettskilder

Internasjonale konvensjoner

Konvensjon mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om arv og dødsboskifte, undertegnet i København den 19. november 1934

Statute of the International Court of Justice (vedtekter for Den internasjonale domstol), undertegnet i San Fransisco den 26. juni 1945

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, EMK), vedtatt av Europarådet 4. november 1950, ratifisert av Norge i 1952

International Covenant on civil and political rights (Den internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter, SP), vedtatt av FN 16.12.1966, ratifisert av Norge i 1972

Konventionen om retternes kompetence og om anerkendelse og fullbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område, undertegnet i Lugano den 30. oktober 2007 (2009/C 319/01)

EU-regelverk

Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 650/2012 af 4. juli 2012 om kompetence, lovvalg, anerkendelse og fullbyrdelse af retsafgørelser vedrørende arv, og om accept og fullbyrdelse af offisielt bekræftede dokumenter vedrørende arv og om indførelse af et europæisk arvebevis

Rådets forordning (EF) nr. 44/2001 af 22. december 2000 om retternes kompetence og om anerkendelse og fullbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område

Lovforarbeider og andre offentlige publikasjoner

Ot.prp. nr. 1 (1910) Om utfærdigelse av love om domstolene og om rettergangsmaaten tvistemaal

NUT 1967: 6 Innstilling om revisjon av skifteloven

NOU 2001: 32 Rett på sak

Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister

NOU 2007: 16 Ny skiftelovgivning

NOU 2014: 1 Ny arvelov

Prop. 18 L (2014–2015) Lov om forsvunne personar og lov om endringar i arvelova

Snr. 15/2205 Høringsnotat fra Justis- og beredskapsdepartementet om endringsoverenskomst til nordisk dødsbokkonvensjon om arv og dødsboskifte – forslag om ratifikasjon og gjennomføring i norsk rett

Prop. 107 L (2017–2018) Lov om arv og dødsboskifte

Domsregister

Høyesterett

Rt. 1931 s. 931

Rt. 1988 s. 1110

Rt.1991 s. 905

Rt. 1993 s. 44

Rt. 1996 s. 25

Rt. 1996 s. 875

Rt. 1997 s. 721

Rt. 1997 s. 1286

Rt. 1998 s. 1647

Rt. 1999 s. 1333

Rt. 2001 s. 1006

Rt. 2004 s. 1018

Rt. 2006 s. 242

Rt. 2007 s. 16

Rt. 2007 s. 525

Rt. 2007 s. 835

Rt. 2009 s. 1537

Rt. 2010 s. 488

Rt. 2010 s. 1197

Rt. 2011 s. 531

HR-2012-152-U

HR-2012-2393-A

HR-2013-1694-U

HR-2014-1073-U

HR-2015-1943-A

HR-2017-1297-A

HR-2018-936-U

HR-2020-1460-U

Underrettsdommer

Rt. 1947 s. 539

RG-1973-748

LB-1997-1608

LF-2007-72713

LB-2008-49931

LE-2010-20875

LB-2018-108626

LB-2020-4041

LB-2020-101395

Litteratur

Fagbøker

Augdahl, Per, *Skifteloven med kommentarer*, Gyldendal Norsk Forlag 1974

Cordero-Moss, Giuditta, *Internasjonal privatrett på formuerettens område*, Universitetsforlaget 2013

Eckhoff, Torstein, *Rettskildelære*, 5. utgave ved Jan E. Helgesen, Universitetsforlaget 2001

Frantzen, Torstein, *Arveoppgjør ved internasjonale ekteskap: Studier i norsk internasjonal privatrett med særlig vekt på gjenlevende ektefelles rettsstilling*, Fagbokforlaget 2002

Gaarder, Karsten og Hans Petter Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett*, Universitetsforlaget 2000

Gisle, Jon, *Jusleksikon*, 4. utgave, Kunnskapsforlaget 2010

Lødrup, Peter, *Materiell skifterett*, Universitetet i Oslo, Institutt for privatrett 1986

Lødrup, Peter og John Asland, *Arverett*, 6. utgave Gyldendal Juridisk 2012

Nesvik, Marie, *Forelesningsnotater i internasjonal privatrett: Person-, familie- og arverett (et tillegg til Helge J. Thues bok)*, Universitetet i Oslo, Institutt for privatrett 2014

Nielsen, Peter Arnt, *International privat- og procesret*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1997

Ruud, Morten og Geir Ulfstein, *Innføring i folkerett*, Universitetsforlaget 2011

Sejersted, Fredrik mfl., *EØS-rett*, 3. utgave, Universitetsforlaget 2014

Skoghøy, Jens Edvin A., *Tvisteløsning*, 3. utgave, Universitetsforlaget 2017

Thue, Helge Johan, *Internasjonal privatrett: Personrett, familierett og arverett*, Gyldendal Akademisk 2002

Elektroniske lovkommentarer

Schei, Tore mfl., *Tvisteloven. Lovkommentar*, Juridika.no

(lest i perioden 17.8.2020–7.12.2020)

Unneberg, Inge mfl., *Norsk lovkommentar: Skifteloven*, Rettsdata.no

(lest i perioden 17.8.2020–7.12.2020)

Torp, Sigurd Holter mfl., *Norsk lovkommentar: Tvisteloven*, Rettsdata.no

(lest i perioden 17.8.2020–7.12.2020)

Festskriftsartikler

Backer, Inge Lorange, «Hvor bor vi?» i *Rett og toleranse. Festskrift til Helge Johan Thue 70 år*, Torstein Frantzen, Johan Giertsen og Giuditta Cordero-Moss (red.), Gyldendal Akademisk 2007, s. 120–133

Artikler og andre publikasjoner

Cordero-Moss, Giuditta, *Høyesteretts ulike tilnærminger til internasjonalt verneting*, Lov og rett 2018/1 s.1–2

Cordero-Moss, Giuditta, *Internasjonalt verneting i formuerettslige forhold: Forholdet mellom tvisteloven § 4-3 og de øvrige vernetingsreglene*, Jussens Venner 2019/6 s. 335–358

Frantzen, Torstein, *Tvisteloven og Luganokonvensjonen. En replikk til Skoghøy*, Lov og rett 2012/6 s. 379–381 (2012a)

Frantzen, Torstein, *Tvisteloven og Luganokonvensjonen – duplikk til Skoghøy*, Lov og rett 2012/9 s. 573–576 (2012b)

Fredwall, Kathrine Kjørheim, *Nordisk konvensjon om arv og dødsboskifte – til nordisk nytte?* TemaNord 2013:517 Utviklingen i nordisk arverett – tegn i tiden s. 51–65

Friberg, Jon Horgen, *Arbeidsmigrasjon: Hva vet vi om konsekvensene for norsk arbeidsliv, samfunn og økonomi?*, FAFO-rapport 2016: 02

Skoghøy, Jens Edvin A., *Tvisteloven og Lugano-konvensjonen*, Lov og rett 2012/4 s. 193–194 (2012a)

Skoghøy, Jens Edvin A., *Tvisteloven og Lugano-konvensjonen – duplikk til Frantzen*, Lov og rett 2012/7 s. 438–441 (2012b)

Østby, Lars og Vebjørn Aalandslid, *Innvandring og innvandrere i Norden: en komparativ analyse*, Rapporter 2020/40, Statistisk Sentralbyrå 2020

Nettsted

Berammingsliste for norske domstoler

<https://www.domstol.no/nar-gar-rettssaken/> (sist besøkt 7.12.2020)

Procedure 2009/0157/COD:

COM (2009) 154: Forslag til Europa-Parlamentets og Rådets forordning om kompetence, lovvalg, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser og officielt bekræftede dokumenter vedrørende arv og om indførelse af et europæisk arvebevis

<https://eur-lex.europa.eu/legal->

[content/DA/HIS/?uri=CELEX:32012R0650&qid=1603271976310](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/HIS/?uri=CELEX:32012R0650&qid=1603271976310) (sist besøkt 7.12.2020)

